

Vodič za inkluziju i emancipaciju kroz umjetnost i kulturu: poštivanje kulturnih prava migranata

4 | Uvod

---

5 | Europske politike za integraciju migranata

---

7 | O čemu govorimo kada govorimo o kulturnim pravima?

7 | Opća definicija

8 | Povezani pojmovi

8 | Pet uvjeta za puno ostvarenje prava na sudjelovanje u kulturnom životu

9 | Usmjerenost na pristup kulturnim pravima i kulturni identitet

10 | Referentni tekstovi

11 | Često postavljena pitanja

---

13 | Dobre prakse uključivanja kroz aktivnosti u kulturi

13 | Dinamični identiteti - između pripadnosti i otvorenosti

17 | Kvaliteta odnosa u interkulturalnom kontekstu

21 | Osnaživanje

25 | Promoviranje kulturnih prava

28 | Što trebamo uzeti u obzir kada planiramo kulturne i umjetničke aktivnosti koje uključuju: preporuke

---

31 | Povezani resursi

32 | Smjernice za razvoj projekata u kojima se poštuju kulturna prava migranata: metodološki okvir za praćenje

38 | Upitnik za sudionike i sudionice

45 | Upitnik za organizatore i proveditelje aktivnosti

46 | Edukacije i treninzi

---

48 | Bibliografija

„Izrada publikacije podržana je sredstvima Europske Unije. Izneseni stavovi i mišljenja su stavovi i mišljenja autora, ne moraju se podudarati sa stavovima i mišljenjima Europske Komisije. Komisija ne prihvaća odgovornost za moguću uporabu informacija koje materijali sadrže.“

Uvod

MigrArts: integracija migranata kroz umjetnost i kulturu je Erasmus+ projekt kojem je cilj poboljšanje integracije, uključivanja i emancipacije migranata boljim uvažavanjem njihovih kulturnih prava na lokalnoj, nacionalnoj i europskoj razini. U kontekstu porasta nacionalizma i rastuće sigurnosne retorike u Europi, čini se više nego nužnim promicati inkluzivnu Europu koja je snažna u svojoj različitosti. Kultura i umjetnost ključni su alati za promicanje različitosti, humanosti i univerzalnosti pluralnih sastavnica naših društava te za interkulturalni dijalog.

Cilj projekta MigrArts je priznavanje i učinkovito uvažavanje kulturnih prava migranata te promicanje samoostvarenja kroz razvoj kreativnih vještina i osjećaja pripadnosti. Projektom se želi podržati organizacije i ustanove u kulturi i institucije odgovorne za integraciju i potaknuti ih na inovativni, međusektorski i interkulturalni pristup integraciji. To je smisao i možda najjasnije i najdirektnije, ako konstrukcija štima. MigrArts koordinira la Ligue de l'enseignement (Francuska) u partnerstvu s Arci (Italija), Centrom za mirovne studije (Hrvatska) i Institutom za razvoj zajednice (Sjeverna Makedonija).

Nakon razdoblja kolektivnog rada kako bi se razvila zajednička teorijska osnova i zajednički metodološki okvir, partneri su provodili različite umjetničke i kulturne projekte u vlastitim zemljama (Francuska, Italija, Sjeverna Makedonija, Hrvatska) s migrantima i za migrante. Evaluacija tih eksperimenata omogućila je usavršavanje metodologije i izradu preporuka za voditelje projekata.

Vodič je rezultat ovog kolektivnog procesa. Namijenjen je svima onima koji žele pripremati i provoditi umjetničke i kulturne projekte u kojima se poštuju kulturna prava migranata, neovisno o tome rade li u području umjetnosti i kulture ili u području prihvata i integracije.

Javne politike prihvata i integracije još uvijek se uglavnom fokusiraju na „smještaj, hranu, skrb i pristup zapošljavanju“. Malo se pozornosti posvećuje kreativnoj i osjetilnoj dimenziji koja je neodvojiv dio naše ljudskosti. Umjetnički i kulturni projekti često proizlaze iz kulturnih organizacija i organizacija civilnog društva, iz inicijativa pojedinih umjetnika, socijalnih radnika, volontera i drugih. Cilj ovog praktičnog vodiča je potaknuti te inicijative, koje se mogu pojaviti u različitim kontekstima i ponuditi pristup u kojem se poštuju kulturna prava, njeguje interkulturalni dijalog, a sudionici emancipiraju od nametnutih uloga i identiteta.

Vodič nudi aktivnosti organizatorima i poticaj za razmišljanje voditeljima projekata te inspirativne primjere i alate koji mogu olakšati rad. Nema potrebe čekati da se stvore svi idealni uvjeti prije nego što se umjetnost i kultura stave u središte dobrodošlice i integracije naših novih sugrađana. To su sve prilike za oživljavanje kulturnih prava, bogatstvo različitosti kao i zajedničke baštine, promicanje interkulturalnog dijaloga i izgradnju kulture koja nas povezuje.

Europske politike za integraciju migranata

Nekoliko riječi o integracijskim politikama zemalja partnera

Države organizacija koje sudjeluju u projektu MigrArts pokazuju značajne razlike u politikama integracije migranata. Te razlike rezultat su povijesnih i socijalnih faktora, kao i političkih prilika. Uspon krajnje desnice u Italiji i kontinuirana potreba za stranim radnicima još nisu doveli do smanjenja migracija. Zapravo, do 2025. godine bit će izdano dodatnih 450.000 dozvola boravka za strane radnike. Međutim, društvena i kulturna inkluzija migranata vjerojatno se neće poboljšati u nadolazećim godinama. Naime, talijanska vlada provodi politiku premještanja prihvatila migranata umjesto sklapanja partnerskih ugovora sa susjednim zemljama. U studenom 2023. Italija je potpisala sporazum s Albanijom o otvaranju dva detencijska centra, čije je otvaranje bilo planirano za svibanj 2024. Ovi centri nisu namijenjeni olakšavanju integracije migranata, ni dizajnirani za promicanje kulturne inkluzije. Umjesto toga, njihov primarni cilj je obraditi zahtjeve migranata, čekajući odobrenje dozvole boravka. Onima koji borave u centrima nije dopušteno napustiti prostorije koje čuvaju talijanske i albanske vlasti, a ako to učine, suočavaju se s deportacijom iz zemlje¹.

U Francuskoj su aktivnosti u kulturi prisutne u nacionalnim planovima integracije za nove dolaske. Poučavanje vrijednosti, povijesti i umjetnosti Republike, prema apelu koji je 2017. godine pokrenula skupina umjetnika France terre d'Asile².

smatra se načinom za olakšavanje učenja francuskog jezika te stvaranje osjećaja pripadnosti. Međutim, u prioritetima za integraciju za 2024. godinu kultura se uglavnom spominje s ciljem „promicanja pristupa nacionalnoj baštini“ ili „susreta s društvom domaćina“³. Integracijski programi za mlade migrante, poput Volont'R, dobili su u 2023. godini dodatna sredstva za „razmatranje kulturnih pitanja kroz pristup čitanju za mlade volontere“. Ipak, pitanje kulturne integracije migranata svodi se na pristup francuskoj kulturi, dok prostori za slobodno kulturno i umjetničko izražavanje, koje pružaju udruge poput Singa i Autremonde, ostaju marginalni i izvan nacionalnih prioriteta. U Sjevernoj Makedoniji i Hrvatskoj ne postoji strategija za integraciju migranata na nacionalnoj razini. Zbog ulaska Hrvatske u EU 2013. godine, provedena su dva nacionalna akcijska plana za integraciju (za razdoblja 2013. – 2015. i 2017. – 2019.), ali Republika Hrvatska već gotovo pet godina nema važeću strategiju integracije. Praćenje i evaluacija provedbe dviju nacionalnih politika integracije bili su ograničeni, a kulturni aspekt bio je izostavljen iz tih i drugih javnih politika u ovom području. U ovom trenutku u Hrvatskoj postoje manji pozitivni pomaci u pogledu promicanja i zaštite kulturnih prava migranata, ali oni su ograničeni na lokalne razine vlasti, poput Grada Zagreba. Odnos obiju zemalja prema imigraciji karakterizira želja za ograničavanjem, a ne za dobrodošlicom migrantima, što je dodatno pojačano blizinom „Balkanske rute“, kroz koju su ulasci, kao rezultat rata u Ukrajini između 2021. i 2022. porasli za 160 %⁴. 1. travnja 2023. godine na snagu je stupio sporazum o suradnji između Sjeverne Makedonije i Frontexa, kao i prisutnost Frontexa u Hrvatskoj, uz povećana nacionalna i europska

1. Taylor, A., & Mandilara, S. (2024b, mai 21). Albania-Italy migrant deal moves ahead as Rome publishes tender for processing centre. www.euractiv.com
2. https://www.france-terre-asile.org/images/stories/publications/pdf/Lettre_de_l_asile_et_de_l_integration_87.pdf
3. Légifrance - Droit National En Vigueur - Circulaires et Instructions - Priorités Pour 2024 de la Politique D'intégration des Étrangers Primo-arrivants, Dont les Personnes Réfugiées, s. d. <https://www.legifrance.gouv.fr/download/pdf/circ?id=45543>
4. L'Express. (2022, 25 novembre). Migrations: pourquoi la "route des Balkans" inquiète l'Europe. L'Express. https://www.lexpress.fr/monde/migrations-pourquoi-la-route-des-balkans-inquiete-l-europe_2184139.html

sredstva Hrvatske za kontrolu granica, umjesto za integraciju, što jasno pokazuje negativan odnos prema imigraciji. Posljedično, pristup kulturnim pravima izbjeglica i migranata nije uzet u obzir kao aspekt temeljenih prava migranata. Kulturni i društveni akteri koji rade s migrantima u tranzitnim centrima, ali i drugdje, suočavaju se s ograničenim tehničkim i financijskim resursima. Projekti za osobe koje uživaju pravo međunarodne zaštite, tražitelje azila i druge migrante često su kratkog trajanja i podržani od strane organizacija civilnog društva, a nažalost nakon što sredstva za financiranje isteknu, nemaju kontinuitet.

Akcijski plan za integraciju i inkluziju

Na razini Europske unije, Akcijski plan za integraciju i inkluziju 2021. – 2027., koji se odnosi na migrante i europske građane s migrantskim porijeklom, priznaje značajan doprinos migranata Europskoj uniji. Ovaj plan temelji se na prethodnom „Akcijском planu za integraciju državljana trećih zemalja“ Europske komisije iz 2016. godine. U tom kontekstu, integraciju razumijemo kao proces koji bi trebao omogućiti migrantima da u potpunosti sudjeluju u gospodarskom, društvenom, političkom i kulturnom životu. Europska komisija prepoznala je i potrebu za „ciljanom i prilagođenom podrškom“ za integraciju žena, migrantkinja koje se suočavaju s posebnim problemima povezanim s rodom. Ciljevi Akcijskog plana su promicanje međukulturnog dijaloga i obrazovanja o imigrantskim kulturama, a što će poboljšati interakciju između imigranata i građana država članica te poticati međusobno razumijevanje. Jedan od ciljeva je i pružanje „više prilika za susrete i razmjenu između migranata, građana EU migrantskog porijekla i lokalnih zajednica, posebno kroz umjetnost, kulturu, sport i društveni život općenito“.

Komisija će stoga „nagraditi integraciju“ kako bi se prepoznao doprinos procesima integracije i inkluzije u školama, lokalnim zajednicama, kulturnim ili umjetničkim organizacijama, sportskim klubovima, društvenim i omladinskim centrima. Države članice potiče se na „promicanje razmjena s društvima domaćinima kroz volontiranje, sport, neformalno obrazovanje kulturne aktivnosti ili aktivnosti za mlade“. Srednjoročna ocjena Plana provest će se

krajem 2024. kako bi se procijenili rezultati njegove provedbe. Iako je utjecaj kulturnih aktivnosti teško kvantificirati, kreativni proces može omogućiti značajne promjene kroz zajedničko stvaranje i produkciju. Proces je jednako važan kao i ishod, a također bi mogao olakšati razvoj politika integracije u drugim područjima, kao što su obrazovanje i stanovanje. Podržavanjem umjetničkih i kulturnih projekata koji uključuju cijelu zajednicu, EU može olakšati povezivanje različitih društvenih skupina i jačati demokratska načela. Kako bi se olakšao otvoreni i ravnopravni dijalog između novih sugrađana i njihovih kultura domaćina, EU mora razviti sveobuhvatniju kulturnu strategiju. Početkom 2016. godine program Kreativna Europa, obnovljen za razdoblje 2021. – 2027., pokrenuo je specifičan poziv na projekte za „podršku integraciji izbjeglica“ kao dio svojeg međusektorskog segmenta. U pozivu se navodi da „u vrijeme kada Europa prima izvanredan broj izbjeglica, međukulturni dijalog kroz kulturu i umjetnost igra važnu ulogu u integraciji izbjeglica“. Sukladno tome, Directorate-General (DG) Europske unije za obrazovanje i kulturu smatra da kulturni sektor ima ključnu ulogu u rješavanju ovog globalnog izazova podržavajući inicijative koje koriste kulturu i kreativnost za olakšavanje integracije izbjeglica. Mjere financijske potpore posljednjih godina uvele su države članice i lokalne vlasti, no nije bilo stvarne predanosti europskih institucija, a trenutno ne postoji alat za procjenu udjela troškova za mjere integracije tražitelja azila, izbjeglica i migranata koji je namijenjen sudjelovanju u kulturnom životu i promicanju umjetničkih i kulturnih putova i projekata.

O čemu govorimo kada govorimo o kulturnim pravima?

Za provedbu uključivih i emancipacijskih projekata posebno je važno upućivanje na kulturna prava. Kulturna prava se ne mogu svesti na umjetničko područje, a samo vođenje umjetničkog projekta ne jamči uzimanje u obzir kulturnih prava.

Ovo poglavlje posvećeno kulturnim pravima namijenjeno je razumijevanju koncepata i teorijskih referenci na kojima će se temeljiti izgradnja i evaluacija projekata s migrantima.

Opća definicija

Kulturna prava su ljudska prava. U tom smislu su univerzalna, nedjeljiva i međuovisna. Patrice Meyer-Bisch, predsjednik Opservatorija za raznolikost i kulturna prava te član skupine Fribourg i tvorac Friburške deklaracije o kulturnim pravima, predlaže sljedeću definiciju:

„To su prava, slobode i odgovornosti osobe, pojedinačno ili u zajednici, da izabere i izrazi svoj identitet pristupanjem, prakticiranjem i doprinosom kulturnim referencama koje se smatraju nužnim resursima njezine identifikacije, komunikacije i procesa stvaranja. Ona stoga uključuju prava kojima se štiti identitet (nediskriminacija ili poštivanje identiteta), sredstva za izražavanje tog identiteta (sloboda izražavanja, pravo na sudjelovanje u kulturnom životu, pravo na uporabu jezika itd.) i pristup različitim resursima potrebnima za slobodno življenje identiteta tijekom cijelog života (obrazovanje, informiranje, sloboda udruživanja, pristup baštini).”

Povezani koncepti

Ujedinjeni narodi u Općoj napomeni 21 (II A 15)¹ o pravu svih osoba na sudjelovanje u kulturnom životu navode da „među ostalim, postoje tri međusobno povezane glavne sastavnice prava na sudjelovanje u kulturnom životu: (a) sudjelovanje, (b) pristup i (c) doprinos kulturnom životu:

(a) Sudjelovanjem je osobito obuhvaćeno pravo svakoga – samostalno, u suradnji s drugima ili kao zajednica – na slobodno djelovanje, na odabir vlastitog identiteta, na identifikaciju ili neidentifikaciju s jednom ili više zajednica ili na promjenu tog izbora, na sudjelovanje u političkom životu društva, na sudjelovanje u vlastitoj kulturnoj praksi i na izražavanje na jeziku po vlastitom izboru. Svatko također ima pravo tražiti i razvijati znanje o kulturi i kulturne izričaje te ih dijeliti s drugima, kao i djelovati kreativno i sudjelovati u kreativnim aktivnostima;

(b) Pristup posebno obuhvaća pravo svake osobe – samostalno, u suradnji s drugima ili kao zajednica – na poznavanje i razumijevanje vlastite kulture i kulture drugih putem obrazovanja i informiranja te na kvalitetno obrazovanje i osposobljavanje uz poštivanje kulturnog identiteta. Svatko također ima pravo učiti o oblicima izražavanja i širenja putem bilo kojeg tehničkog sredstva informiranja ili komunikacije, pratiti način života povezan s uporabom kulturnih dobara i resursa poput zemlje, vode, biološke raznolikosti, jezika ili određene institucije te ostvariti korist od kulturne baštine i ostvarenja drugih pojedinaca i zajednica;

(c) Doprinos kulturnom životu odnosi se na pravo svakoga da sudjeluje u stvaranju duhovnog, materijalnog, intelektualnog i emocionalnog izričaja zajednice. To je poduprieto pravom na sudjelovanje u razvoju zajednice kojoj osoba pripada te u definiranju, izradi i provedbi politika i odluka koje utječu na ostvarivanje kulturnih prava pojedinca.”

1. Odbor UN-a za (CESCR), Opća napomena br. 21, Pravo svih na sudjelovanje u kulturnom životu (članak 15. stavak 1.a Pakta o gospodarskim, socijalnim i kulturnim pravima), 21. prosinca 2009., E/C.12/GC/21, dostupno na: <https://www.refworld.org/docid/4ed35bae2.html>

Uvjeti za potpuno ostvarenje prava na sudjelovanje u kulturnom životu

Postoji pet uvjeta za potpuno ostvarenje prava na sudjelovanje u kulturnom životu:

- **Dostupnost**
- **Pristupačnost**
- **Prihvatljivost**
- **Prilagodljivost (fleksibilnost i relevantnost strategija)**
- **Primjerenost (za modalitet ili kontekst)**

Navedenih pet uvjeta objašnjeno je u Općoj napomeni 21. (II. B 16): „uvjeti potrebni za potpuno ostvarenje prava svih osoba na sudjelovanje u kulturnom životu na temelju jednakosti i nediskriminacije.” Osobito osobama i osobama s invaliditetom, kao i onima koji žive u siromaštvu.

- **(a) Dostupnost** je prisutnost kulturnih dobara i usluga koji su svima otvoreni za uživanje i ostvarivanje koristi, uključujući knjižnice, muzeje, kazališta, kina i sportske stadione; književnost, uključujući folklor i umjetnost u svim oblicima; zajedničke otvorene prostore ključne za kulturnu interakciju, kao što su parkovi, trgovi, avenije i ulice; prirodna dobra, kao što su mora, jezera, rijeke, planine, šume i prirodni rezervati, uključujući floru i faunu koja se ondje nalazi, koja nacijama daju njihov karakter i biološku raznolikost; nematerijalna kulturna dobra, kao što su jezici, običaji, tradicije, uvjerenja, znanje i povijest, kao i vrijednosti koje čine identitet i doprinose kulturnoj raznolikosti pojedinaca i zajednica. Od svih kulturnih dobara, od posebne je vrijednosti produktivna međukulturna povezanost koja nastaje kada različite skupine, manjine i zajednice mogu slobodno dijeliti isto područje;
- **(b) Pristupačnost** se sastoji od učinkovitih i konkretnih prilika za pojedince i zajednice da u potpunosti uživaju u kulturi, pod fizičkim i financijskim dosegom za sve u urbanim i ruralnim područjima, bez diskriminacije. U tom pogledu je ključno omogućiti i olakšati pristup starijim osobama i osobama s invaliditetom, kao i onima koji žive u siromaštvu. Pristupačnost uključuje i pravo svih osoba

da traže, primaju i dijele informacije o svim oblicima kulture na jeziku po vlastitom izboru te pristup zajednica sredstvima izražavanja i diseminacije.

- **(c) Prihvatljivost** podrazumijeva da bi zakoni, politike, strategije, programi i mjere koje je država članica usvojila za uživanje kulturnih prava trebali biti formulirani i provedeni na način da budu prihvatljivi uključenim pojedincima i zajednicama. U tom pogledu trebalo bi održati savjetovanja s dotičnim pojedincima i zajednicama kako bi se osiguralo da su im mjere za zaštitu kulturne raznolikosti prihvatljive;
- **(d) Prilagodljivost** se odnosi na fleksibilnost i relevantnost strategija, politika, programa i mjera koje su države članice usvojile u bilo kojem području kulturnog života, a koje moraju poštivati kulturnu raznolikost pojedinaca i zajednica;
- **(e) Primjerenost** se odnosi na ostvarenje određenog ljudskog prava na način koji je relevantan i prikladan za određeni kulturni modalitet ili kontekst, odnosno poštivanje kulture i kulturnih prava pojedinaca i zajednica, uključujući manjine i autohtone narode. Odbor je u brojnim slučajevima u prošlim općim napomenama upućivao na pojam kulturne primjerenosti (ili kulturne prihvatljivosti ili prikladnosti), posebno u odnosu na prava na hranu, zdravlje, vodu, stanovanje i obrazovanje. Način na koji se prava provode također može utjecati na kulturni život i kulturnu raznolikost. Odbor u tom pogledu želi naglasiti potrebu da se u najvećoj mogućoj mjeri uzmu u obzir kulturne vrijednosti povezane, među ostalim, s potrošnjom hrane, korištenjem vode, načinom pružanja zdravstvenih i obrazovnih usluga te načinom na koji je stambeni objekt osmišljen i sagrađen.”

Usmjerenost na pristup kulturnim pravima i kulturni identitet

Pristup temeljen na kulturnim pravima

Što podrazumijeva pozivanje na kulturna prava?

Pristup temeljen na kulturnim pravima je pristup koji se temelji na ljudskim pravima, kojim se **poštuje dostojanstvo, povećava sloboda i vodi briga o odnosima.**

➤ nadilazi pristup koji se temelji na potrebama. Naime, taj pristup se ne odnosi samo na zadovoljavanje potreba, već je usmjeren na **izgradnju kapaciteta i povećanje slobode***.

*Indijski ekonomist i filozof Amartya Sen govori o sve većim „sposobnostima” što znači da za donošenje odluka treba imati vještine i znati ih upotrebljavati.

➤ Za to je potrebno **uzajamno priznavanje**, što podrazumijeva:

- Uzajamno poštovanje
- Suosjećanje
- Povjerenje i
- ... kvalitetno provođenje vremena

➤ Pristupom utemeljenim na kulturnim pravima odgovara se **na demokratski izazov**, pri čemu se svi pozivaju da sudjeluju u zajedničkim i dijeljenim odgovornostima.

➤ Takav pristup zahtijeva određeno **pozicioniranje**: Riječ je o praćenju osoba na njihovom kulturnom putovanju, slušanju tih osoba, učenju od njih, predlaganju mogućnosti i poštivanju njihovih odluka. Potrebno je iskreno težiti poštivanju kulturnih prava.

Kultura i kulturni identitet:

Kako bi se razumjela i poštovala kulturna prava, ključno je kulturu smatrati živim i interaktivnim procesom. Kultura nije u predmetu, već u odnosu.

U Općoj napomeni br. 21 predlaže se sljedeća definicija:

*„Kultura obuhvaća, među ostalim, načine života, jezik, usmene i pisane književnosti, glazbu i pjesmu, neverbalnu komunikaciju, religijske ili sustave vjerovanja, obrede i svečanosti, sport i igre, metode proizvodnje ili tehnologije, prirodna i umjetna okruženja, hranu, odjeću i smještaj te umjetnost, običaje i tradicije **kojima pojedinci, skupine pojedinaca i zajednice izražavaju svoju humanost i značenje koje daju svojem postojanju te izgrađuju svoj pogled na svijet koji predstavlja njihov susret s vanjskim silama koje utječu na njihove živote**” (II A 13)*

Upućivanje na kulturna prava isključuje svaku praksu protivnu ljudskim pravima. U općoj napomeni br. 21 se navodi: „nitko se ne smije pozivati na kulturnu raznolikost kada je riječ o kršenju ljudskih prava” (II C 18).

To je ono što ovu definiciju kulture razlikuje od antropološke definicije kojom je obuhvaćeno sve što se može uočiti u načinu života skupine.

Izraz „kulturni identitet” tumači se kao zbroj svih kulturnih referenci putem kojih osoba, pojedinačno ili u zajednici s drugima, definira ili predstavlja sebe, komunicira i želi biti prepoznata u svom dostojanstvu (članak 2.b, Fribourška deklaracija).

Osobi se ne može pripisati ili ju se svesti na jednu kulturu ili jednu kulturnu referencu.

Referentni tekstovi

Kulturna prava su priznata u međunarodnim tekstovima i dokumentima te ih je potrebno razumjeti i braniti u dokumentima institucija i civilnog društva. U nastavku su navedene glavne reference:

- **Opća deklaracija UN-a o ljudskim pravima (1948.)**

Članak 27.: „Svatko ima pravo slobodno sudjelovati u kulturnom životu zajednice, uživati u umjetnosti i sudjelovati u znanstvenom napretku i njegovim koristima.” Pojam „kulturna prava” nalazi se u članku 22. Međutim, sva prava obuhvaćena kulturnim pravima objedinit će se i strukturirati u kasnijim tekstovima.

- **Fribourška deklaracija (temeljni tekst iz 1993.)**

Fribourška deklaracija o kulturnim pravima rezultat je 20-godišnjeg rada međunarodne skupine stručnjaka, poznate pod nazivom Skupina iz Fribourga. Fribourška deklaracija je rezultat savjetovanja i rada članova Skupine, među ostalim s UNESCO-om, Vijećem Europe i Međunarodnom organizacijom frankofonije. Nacrt deklaracije je objavljen 1998. s UNESCO-vim komentarima po člancima. Trenutačna verzija predstavljena je kao tekst „civilnog društva”, dopunjen zahvaljujući radu brojnih promatrača s različitih kontinenata, okupljenih u Opservatoriju za raznolikost i kulturna prava koji je povezan s Međunarodnom organizacijom frankofonije i UNESCO-om. Ovom se Deklaracijom o kulturnim pravima objedinjuju i izričito navode prava koja su već priznata, a spominju se u brojnim drugim instrumentima. Deklaracija je predstavljena 7. i 8. svibnja 2007. na Sveučilištu u Fribourgu i u Palači naroda u Ženevi u Švicarskoj. Iako nema institucionalnu vrijednost, ovaj aktivistički tekst je izvor inspiracije za druge.

- **Međunarodni pakt UN-a o gospodarskim, socijalnim i kulturnim pravima (1966.)**
U članku 15. točki (a) navodi se da „države članice ovog pakta priznaju pravo svake osobe na sudjelovanje u kulturnom životu”.
- **Opća deklaracija o kulturnoj raznolikosti UNESCO-a (2001.)**
U deklaraciji se naglašava važnost kulturnih prava i prava na raznolikost kako se navodi u međunarodnim instrumentima kao što su Opća deklaracija o ljudskim pravima (1948.) i Međunarodni pakt o gospodarskim, socijalnim i kulturnim pravima iz 1966.
- **Konvencija UNESCO-a o zaštiti i promicanju raznolikosti kulturnih izričaja (2005.)**
Ovaj tekst je proizašao iz političke rasprave između trgovine i kulture. Članak 8.: „Kulturna dobra i usluge [...], s obzirom na to da prenose identitet, vrijednosti i značenje, ne smiju se smatrati proizvodom ili potrošačkom robom poput bilo koje druge”. Države potvrđuju da su poštivanje raznolikosti kultura, tolerancija, dijalog i suradnja u ozračju uzajamnog povjerenja i razumijevanja jedno od najboljih jamstava mira i međunarodne sigurnosti.
- **Konvencija Vijeća Europe iz Fara (2005.)**
U ovom se tekstu redefinira pojam kulturne baštine kao resursa za ljudski razvoj, jačanje kulturne raznolikosti i promicanje međukulturnog dijaloga. Njime se potvrđuje pravo građana na pristup toj baštini i sudjelovanje u njoj. Taj su tekst potpisale i ratificirale Makedonija, Hrvatska i Italija (ratifikacija 2020.), ali ne i Francuska.
- **Opća napomena br. 21 UN (2009.)**
Riječ je o institucionalnom i univerzalnom tekstu; u njemu se komentira i produbljuje članak 15. točka (a) Pakta o gospodarskim, socijalnim i kulturnim pravima, „pravo svih osoba na sudjelovanje u kulturnom životu”. U tom se tekstu kulturna prava definiraju kao sastavni dio ljudskih prava, posebno se navode osobe koje bi trebale biti pod posebnom

zaštitom (uključujući migrante) te se utvrđuju i obveze država.

Često postavljana pitanja

► Jesu li kulturna prava nova prava?

Koncept kulturnih prava je proširen u mnogim međunarodnim i ključnim tekstovima (DHU itd.) tako da u tom smislu nije nov, ali je njegov prijenos u smjernice, prakse i politike novijeg datuma. Fribourška deklaracija, kolektivno i građansko djelo iz 2007., je važan element tog razvoja. Kulturna prava doživljavaju i društveno-politički razvoj: migracije se smatraju trajnom pojavom, a interkulturalnost se pojavljuje kao dio rješenja za zajednički suživot.

► Koji je odnos između umjetnosti i kulture?

Umjetnost je način izražavanja kulture, doprinos izgradnji kulture i pristupa različitim kulturama. Umjetnost je dio kulture, među ostalim područja kao što su znanost, vjeroispovijest, navike.

► Na koja područja svakodnevnog života utječu kulturna prava?

Utječu na sva područja, uključujući: hranu, jezik, uvjerenja, odnos s drugima. Kad se susretnete s društvom općenito i društvenim interakcijama susrećete se i s pitanjem kulturnih prava.

► Opravdavaju li kulturna prava sve prakse zajednice?

Ne - kulturna prava čine dio ljudskih prava. Ljudska prava se moraju poštivati bez obzira na kulturne posebnosti zajednice. Međutim, nije riječ o osudi praksi koje se smatraju protivnima ljudskim pravima, već o njihovoj dekonstrukciji uz poštivanje demokratske rasprave.

► Poštuju li se uvijek u umjetničkom projektu kulturna prava?

Ne - to ovisi o ciljevima projekta, načinu na koji je projekt napravljen, osmišljen i proveden. Umjetničkim projektom se mogu promicati i druge vrijednosti poput kulturne asimilacije (tj. „shvati našu kulturu i živi onako kako mi živimo”).

➤ **Možemo li ostvarivati kulturna prava a da ne znamo koja su to prava?**

Da, ali ne. Bolje je biti svjestan što radimo kako bismo bili učinkoviti, kako bismo mogli evaluirati i zagovarati.

➤ **Tko je odgovoran za poštivanje kulturnih prava?**

Svi smo odgovorni za kulturna prava, kao i za sva ljudska prava, ali na različitim razinama, one mogu biti: (1) politička (2) operativna (3) pojedinačna. Svatko je odgovoran za svoja prava i prava drugih. Države i njihove institucije (obrazovne, kulturne, pravosudne...) imaju obveze i moraju jamčiti prava. Sve sastavnice civilnog društva mogu to osigurati i tome doprinijeti.

➤ **Koji je najveći rizik kad je riječ o identitetu?**

Ljudima je svojstvena želja da se brane, postavljaju granice i definiraju svoj identitet što nije nezdravo. No kada te granice više nisu „porozne” niti otvorene za odnose s onima izvan tog perimetra, se stvara *identitet rizika*: identitet, nacionalizam i rasizam¹.

➤ **Pogoduju li kulturna prava raznolikosti nauštrb univerzalnosti?**

Kulturna prava su poticajni okvir za kulturnu raznolikost. Kulturna raznolikost proširuje raspon mogućnosti dostupnih svima. UNESCO uspoređuje kulturnu raznolikost s bioraznolikošću i definira je kao „zajedničku baštinu čovječanstva”. Vidi Opću deklaraciju UNESCO-a o kulturnoj raznolikosti. Ono što je univerzalno ne odnosi se na tu praksu, znanje ili uvjerenje, već na mogućnost da pojedinac ili skupina izrazi svoju humanost.

Raznolikost bez pozivanja na univerzalnost ljudskog dostojanstva je besmislena.

➤ **Je li sloboda uvjet ili cilj kulturnih prava?**

Sloboda je i cilj uzimanja kulturnih prava u obzir i uvjet za stvarno ostvarivanje kulturnih prava. Poštivanje kulturnih prava dovodi do učinkovitije slobode za ljude. To upravo znači da ljudi imaju više mogućnosti, više izbora, mogućnost i sposobnost pristanka ili ne. Bez te slobode ne može doći do stvarnog ostvarivanja kulturnih prava.

1. „Svaka granica definira identitet tako što ga povezuje s razlikom. (...) Ugledni psihoanalitičar Bion prepoznao je vrlinu poroznosti kao temeljnu značajku granice. U porivu da se podignu ograde, zidovi, barijere, organizirana obrana, kao što se događa u doba kada, čini se, dominira dosad nezabilježen sigurnosni impuls, postoji opasnost da granica postane zid, što bi onemogućilo razmjenu. (...) U tom slučaju, identitet se paranoidno ukružuje protiv razlike. Stranac se poistovjećuje s neprijateljem, prijateljnom, užasom, terorizmom (...). Vidi Massimo Recalcati, “The Temptation of the Wall: Five Short Lessons on Civil Life” (2022.).

Dobre prakse uključivanja kroz aktivnosti u kulturi

Ovaj dio vodiča prati glavne teme koje treba uzeti u obzir ako želimo da se u našim aktivnostima poštuju kulturna prava. One ujedno čine osnove metodološkog okvira (vidi povezane izvore na str. 31.). Ovdje predstavljeni različiti projekti i aktivnosti su konkretni primjeri, opisana je njihova provedba. Neovisno o kontekstu, sredstvima i položaju osoba, uključivanje i emancipaciju migranata moguće je ojačati oslanjanjem na različite umjetničke prakse. Projekti nisu opisani detaljno, već u namjeri da se kroz njih pojasni svaka od tema. Oni nisu savršeni, no mogu biti izvor inspiracije i pomoći u prevladavanju prepreka koje nas često koče pri započinjanju.

Dinamični identiteti, između pripadnosti i otvorenosti

S obzirom na to da se identiteti grade i transformiraju tijekom života, kroz kulturne i umjetničke projekte moguće je:

- Osigurati da sudionici imaju slobodu izražavanja svojih identiteta (vrijednosti, referentnih točaka, ukusa, znanja, navika...) i svog viđenja smisla života, posebice kroz umjetničko stvaranje, kao i osigurati načelo nediskriminacije.
- Raditi na razvijanju kulturne raznolikosti u cilju stvaranja novih mogućnosti za sve, uklanjati prepreke kako bi te mogućnosti bile dostupne.
- Zajednički doprinositi kulturnom životu, a time i zajedničkoj baštini.

Pričamo o sebi kako bismo upoznali druge

DIMMI di Storie Migranti (Pričaj mi o migrantskim pričama) prikuplja priče onih koji su odlučili za sobom ostaviti život u drugoj zemlji i krenuli na putovanje koje ih je dovelo ovamo. Svaka priča predstavlja glas onih koji su upornošću i nadom izgradili drugačiju sadašnjost. ARCI je član žirija za „Diari Multimediali Migranti” (Multimedijalni dnevnik migranata). To

je nacionalno natjecanje koje prikuplja i objavljuje priče osoba stranog podrijetla koje žive ili su živjele u Italiji. Natjecanje ima dva cilja: prikupiti i očuvati kulturnu baštinu koja bi mogla biti izgubljena te se boriti protiv stereotipa o migracijama, kroz svjedočanstva onih koji su je iskusili iz prve ruke. Pobjedničke priče objavljuje nacionalni izdavač. Sve prijavljene priče, nagrađene i nenagrađene, pohranjuju se u Nacionalnoj arhivi dnevnika.

Izvod iz pravila natjecanja

Što možete poslati?

„Pisane priče, video datoteke, audio datoteke, fotografije, crteže, e-mailove, razglednice... ili pripovijest sastavljenu od više od jednog navedenog materijala. Primjerice, možete napisati priču i obogatiti je crtežima ili na svoje iskustvo možete usmeno prepričati u audio datoteci i priložiti fotografije. Dostupne alate koristite prema vlastitom nahođenju, bitno je jedino da to bude vaša priča, ispričana u prvom licu, bez izmjena i ispravaka: želimo čuti vaš glas! Ako vam je draže svoju priču ispričati na stranom jeziku, ne zaboravite uz svoju prijavu priložiti prijevod na talijanski.”

Alternativna nastava: Centar mladih Ribnjak (Grad Zagreb)

Centar za mlade Ribnjak uz potporu Grada Zagreba okupio je osobe s migrantskim iskustvom te, u suradnji s profesorima i školama, organizira alternativnu nastavu umjetnosti, geografije, povijesti ili politike koju su te osobe pripremile i vodile. Učenici zagrebačkih škola imaju tako priliku da im nastavu održi glazbenik iz Senegala, slikari iz Ukrajine i Pakistana, umjetnik iz Afganistana, liječnik kurdsog podrijetla i student prava iz Turske. Za učenike i učenice su to poticajni susreti - s umjetnicima, intelektualcima i aktivistima iz raznih dijelova svijeta koji postaju dio naših društava - a ujedno je to i lekcija o interkulturalnom dijalogu i razmjeni.

„Dolazim iz Kameruna, u Hrvatskoj sam 12 godina, školovala sam se i sada radim kao frizerka. Velika mi je čast što imam priliku govoriti o svojoj kulturi. Zajedno ćemo otpjevati pjesmu iz Kameruna.“
Florette

„Smatram da su takva predavanja jako potrebna u školama, jer kao nacija imamo predrasude prema strancima relativno smo konzervativni. Mislim da od početka trebamo širiti pozitivnost i ljudima pružiti širu perspektivu.” učenik, polaznik nastave

Drugačiji način pričanja vlastite priče

Ligue de l'enseignement 24 nudi lekcije francuskog jezika strancima koji su nedavno stigli u Francusku, koji su prošli malo ili nimalo školovanja u svojoj zemlji porijekla i koji imaju vrlo lošu razinu francuskog jezika. Projekt koji vode s udrugom Les Arts à Souhait daje im priliku da se izraze kroz crtanje i slikanje. Prilika je to da otkriju nove tehnike (neki nikada prije nisu crtali ili slikali), da nauče nove riječi, ali i da otkriju dio sebe, uživaju u ugodnom društvu i doprinesu zajedničkom radu. Primjerice, sudionici mogu donijeti fotografiju na temu obitelji (isprintanu ili digitalnu), pomoću video projektora zadržati njezine obrise i pretvoriti je u sliku. Nastale slike predstavljaju se javnosti u obliku izložbe.

Radionice se održavaju u prostorijama umjetničke udruge, kako bi sudionici mogli koristiti opremu i biti u umjetničkom okruženju. One su dio programa osposobljavanja integriranog u program prihvata izbjeglica.

Udruga mladih RUMA, radionica Mediation ART

Radionica je namijenjena lokalnim sudionicima i migrantima, a bavi se negativnim emocijama, njihovim prepoznavanjem i otpuštanjem. Kao ljudska bića obično imamo mnoštvo različitih strahova, kojih se moramo naučiti riješiti bezbolno i na pravi način. Njihovo skrivanje i gomilanje nije pozitivno ni za nas ni za našu okolinu.

Strah, bilo da proizlazi iz kulturnog raseljavanja, društvenog pritiska ili osobnih trauma, može imati ogroman utjecaj na našu dobrobit ako se njime ne pozabavimo. Pružajući pojedincima platformu za otvoreno istraživanje i artikuliranje strahova, radionica olakšava proces samospoznaje i emocionalnog iscjeljenja.

Radionicom se naglašava važnost otpuštanja tih negativnih emocija na konstruktivan i zdrav način.

Umjesto da potiskuju

ili internaliziraju svoje strahove, sudionike se potiče da se s njima izravno suoče, razumijevajući da izbjegavanjem toga samo produžavamo njihov utjecaj na nas. Kroz različite terapijske tehnike kao što su usredotočena svjesnost i izražajne umjetnosti, pojedinci uče njegovati otpornost i unutarnju snagu.

© Workshop Mediation ART RUMA NGO

Okus doma

Okus doma bio je kolektiv koji je okupljao izbjeglice, migrante i aktiviste u Hrvatskoj. Početak rada vraća nas u rane 2000-te, kada su aktivisti Centra za mirovne studije obilazili prihvatne centre za tražitelje azila u Hrvatskoj i dokumentirali putovanja izbjeglica. Iz tog istraživanja i dokumentiranja proizašao je projekt pripovijedanja u kojem izbjeglice u potrazi za srećom i sigurnošću dijele najintimnije dijelove svojih sjećanja - okuse djetinjstva i nove početke u novim krajobrazima. Zbirka izbjegličkih iskustava i fragmenata sjećanja pronašla je svoje mjesto u kuharici:

Recepti iz daleka, priče izbliza.

Knjiga je rasplamsala velike snove. Kolektiv je organizirao kulinarska događanja u zajednici kao i interkulture razmjene u školama, vrtićima i kulturnim institucijama. Tim su akcijama otvoreni prostori koji ranije nisu uključivali izbjeglice, podignuta je svijest o iskustvima migranata i stvorene su veze s novim susjedima. Štoviše, usred masovnog dolaska novih izbjeglica u Hrvatsku i Europu 2015. godine, kolektiv je osnovao zadrugu s misijom socioekonomske emancipacije izbjeglica i migranata. Zadruga je razvila uslugu cateringa koja je postojala nekoliko godina. Nažalost, catering je zatvoren zbog izazovne prirode održavanja novih poslova održivima, posebice zbog državnih politika koje nisu osigurale dostatne mehanizme podrške kako socijalnom poduzetništvu, tako ni izbjeglicama i migrantima.

© Okus doma

BLABLABLE, mali ilustrirani rječnik za sve

La Cave Poésie, udruga u kulturi povezana s Ligue de l'enseignement, pozvala je izdavačku kuću N'a qu'un œil da izradi Blablable rječnik u Toulouseu. Riječ je o participativnom umjetničkom projektu. Organizirani su deseci radionica pisanja s djecom, odraslima i osobama različitog porijekla. Na svakoj radionici okupilo se desetak različitih sudionika (pozvanih preko udruga, škola i sl.). Nakon što je svaki sudionik izradio malu bilježnicu, radionicu je vodilo dvoje autora. Autori su sudionicima postavljali niz pitanja na koja su oni usmeno odgovarali. Autori su uživo prepisivali odgovore, bez mijenjanja onoga što je rečeno ili ispravljanja pogrešaka u francuskom jeziku. Od fragmenta prikupljenih tijekom tih radionica autori su napravili rječnik koji je također ilustriran crtežima nastalima u bilježnicama tijekom radionica. Prikupljanje i pisanje trajalo je dvije godine, ali svaka je radionica bila jedinstvena. Projekt i njegova svrha osigurali su kontinuitet između uključenih osoba

i jedinstvenost završnog rada. Svaki sudionik je dobio primjerak objavljenog rječnika.

„Mi, kulturna struktura, pripremamo školjku, odnosno ovojnica, kako bi se ljudi osjećali cijenjenima i poštovanima te kako bi mogli davati ono što imaju. Blablable je stvarno bila skrojena po mjeri izbjeglica, bila je to radionica pisanja, ali u govornom obliku. Iako je konačni proizvod tiskovina, on je nastao usmeno, uz poštivanje ljudskih riječi onakvih kakve jesu. To je vrlo osnažujuće za sudionike. Postoji nešto što ih nadilazi i to je stvarno prekrasno. Na kraju ne znate tko govori, ali možete pronaći svačije riječi. Ako pronađemo ovaj rječnik za 100 godina, bit će to snimak društva u Toulouseu u vrijeme kada je napisan.” Yann, voditelj udruge La Cave Poésie.

GHANA n. prop.

Ma mère a neuf enfants. On est six sœurs, trois frères. On est tous ensemble, au Ghana. Maintenant, il y a une sœur et trois frères qui sont au Canada. Moi, je suis là et les autres sont au Ghana. Au Ghana, on avait de l'or, c'était avant qu'il ne voyage. Avant, nous étions riches. Maintenant, tout l'argent est dehors, en Suisse. Les leaders prennent tout l'argent et nous n'avons rien. Ils vont profiter avec leur famille, en Europe, Amérique et Sud Afrique. Ils prennent beaucoup de l'argent et ils font tous les magasins.

-> BÊTISE
-> CACATRICE

GILETS JAUNES (LÉS) n. prop.

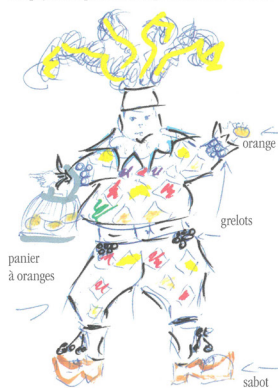
Un jour, j'étais à la laverie avec mon fils pour sécher le linge. Nous avons fini et nous avons voulu aller à la maison. Quand, dans la rue, a commencé la manifestation des gilets Jaunes. Les gens sont juste allés dans la rue sans faire quelque chose de dangereux. Et derrière, la police a commencé à jeter des bombes lacrymogènes. J'ai pris mon fils et on s'est cachés à la laverie mais le gaz était déjà entré dans la laverie. Mon fils a pleuré, crié et paniqué parce que le gaz était brûlant pour nos yeux et notre nez et il avait vraiment peur parce qu'il n'a pas compris ce qu'il s'est passé. Nous avons attendu un peu avec le pull sur le nez et ensuite, nous avons couru très vite à la maison. C'était un choc pour lui. Encore et toujours, il me dit que c'est la police qui a blessé son nez. Il a 2 ans et il a raison.

-> FLEUR
-> MACRON (EMMANUEL)
-> PRÉSIDENT

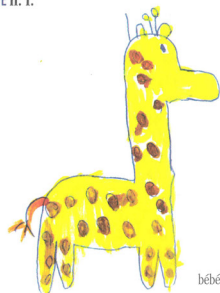
GILLES n. m.

Les Gilles de Binch, en Belgique, sont des espèces d'hommes chamarrés, avec des habits rouges et or et des plumes d'autruches, pour le carnaval.

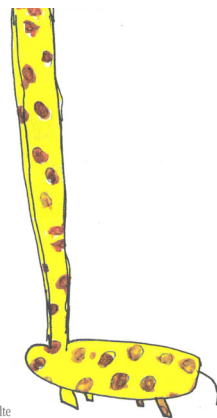
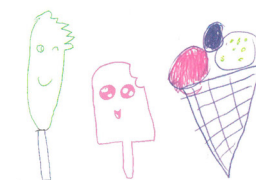
Ils sont rembourrés, ils font un peu rondouillards et ils lancent des oranges aux gens. Ça vient du sud, des pays exotiques et c'était par rapport aux disettes.

-> HARENG

GIRAFE n. f.

130

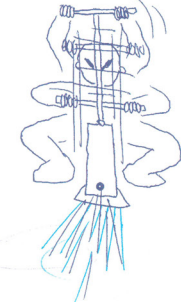
GLACE n. f.

-> KAWAII

GLOBE n. m.**GODOLIN (PARC) n. prop.**

Parc public que j'appelle « le p'tit parc », dans le quartier des Chalets à Toulouse. C'est un endroit important pour moi, j'y passe le plus clair de mon temps, en général avec mes compères. Depuis 4 ans, c'est le point de ralliement, on y va tous les jours pour parler, écouter de la musique. Il est tout petit, il y a une petite aire de jeux pour les enfants, une table, cinq ou six bancs. Il y a un château à côté qui a été rénové il n'y a pas longtemps, le château des Verrières ou la maison du Verrier Castel-Gesta, et une cacanisette, avec de fortes odeurs, les gens se plaignent souvent de ça.

-> CACANISSETTE

GOMME n. f.**GONFLER v. tr.**

131

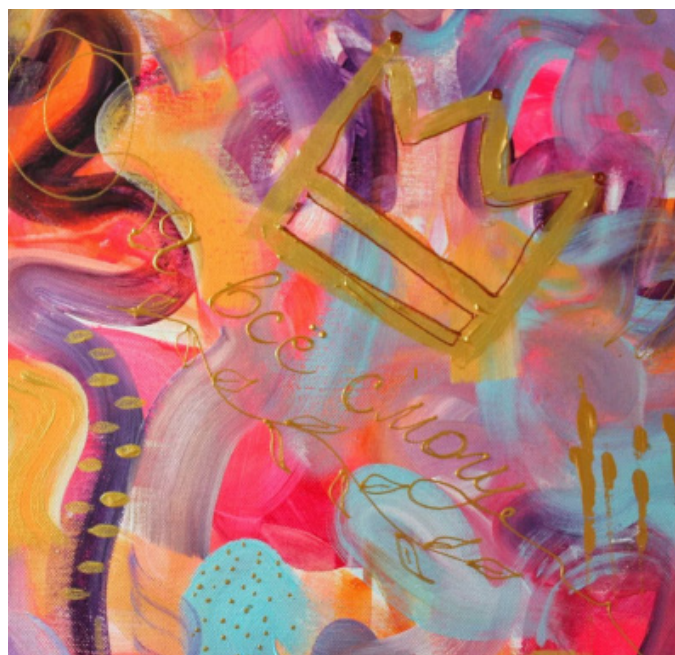
Kvaliteta odnosa u interkulturalnom kontekstu

S obzirom na to da nije dovoljno samo spojiti različite kulture kako bi se stvorile veze, dijalog i zajedničko tlo, važno je da se u projektima:

- Odvoji potrebno vrijeme za uspostavljanje kvalitetnog odnosa temeljenog na reciprocitetu (međusobno priznavanje i interkulturalni dijalog). Stvaranjem sigurnog okruženja jamči se poštivanje slobode i dostojanstva sudionika.
- Svakom pojedincu dopusti da odredi prostor koji želi zauzeti u projektu, prateći ga u tom procesu. Osiguraj pristanak u svakom trenutku, osiguravajući da sudionici zajedno pregovaraju i suodlučuju o svojim ulogama u projektu.
- Ponudi sustav u kojem se razlike koje se pojave (povezane s razlikama u mišljenjima, stavovima, osjetljivostima, itd.) mogu izraziti i riješiti na miran način.

Intuitive ART radionica

Ovaj projekt pruža jedinstven i transformativan prostor u kojem se migranti i lokalni stanovnici okupljaju kako bi istražili svoj kreativan izričaj u poticajnom i inkluzivnom okruženju. Kroz niz umjetničkih medija i vođenih vježbi, sudionike se potiče da iskoriste svoju intuiciju i oslobode svoju kreativnost, potičući veze i razumijevanje bez obzira na kulturne razlike. Srž radionice leži u uvjerenju da umjetnost nadilazi jezične i kulturne barijere i da služi kao snažan medij za samoizražavanje i komunikaciju. Bilo da je riječ o slici, skulpturi, kolažu ili bilo kojem drugom obliku umjetničkog izražavanja, sudionici se pozivaju da kanaliziraju svoje emocije, iskustva i stavove u svoje kreacije, stvarajući tapiseriju zajedničkih priča i iskustva. Za sudionike je to jedinstvena prilika da rade na sebi dok kroz umjetnost uče o drugoj kulturi. Osobe iz drugih kultura pritom imaju priliku razmisliti o svom identitetu usred kulturne tranzicije, dok je za lokalno stanovništvo to prilika da izađu iz svoje sigurne zone i uče o ljudima različitog podrijetla i kulture. Ova radionica može biti katalizator socijalne uključenosti i prihvaćanja migranata i osjetljive lokalne zajednice.

© Julija Malahova, Artist

Vrijeme je za upoznavanje

Udruga Singa organizirala je dnevno druženje s izbjeglicama, samcima ili onima s obitelji, i volonterima udruge. Dan su proveli zajednički se zabavljajući i opuštajući se na farmi. Udruga je pozvala koreografkinju Nataliu Bearzotti da vodi radionicu plesa. Natalia je prethodno nakratko upoznala neke od sudionika tijekom „Blabla“ razgovora uz aperitiv koje udruga Singa organizira dvaput tjedno. Natalia nije mogla procijeniti hoće li ljudi stvarno sudjelovati i uživati u tome. Bila je odlučna u tome da neće „davati lekcije“ i zauzimati poziciju učiteljice plesa, već da će stvoriti uvjete za razmjenu vezanu uz tijelo i pokret. Dan je započela upoznavanjem sudionika uz zajednički obrok. Zatim je tijekom radionice davala prijedloge, ali se i vodila željama sudionika. Iako je u pitanju bio samo jedan dan, smatrala je važnim stvoriti povezanost s osobama, klimu povjerenja i dati si vremena (što se ne odnosi na trajanje, već na dubinu).

© Singa Toulouse

„Neću samo tako ušetati i održati radionicu. Zajednički smo pripremili obrok i to nam je omogućilo da razgovaramo o životu... Morala sam pridobiti dečke na svoju stranu, jer je bilo puno muškaraca. Razgovor o nogometu bio je neizbježan. Nakon toga smo razgovarali o politici, o različitim stvarima.

Jedan od muškaraca je bio maser, pa smo razgovarali o tijelu. Razgovarala sam sa ženama, s djecom. Obišla sam sve stolove.

Razgovarala sam s mnogo malih skupina, a onda smo jeli.

Moram priznati, kad sam vidjela koliko ima muškaraca, pomislila sam: ovo će biti teško. U zadnje vrijeme sam navikla raditi sa ženskom publikom... Ali prošlo je jako dobro! Smijali su se i uživali su se.

Jedan od volontera udruge je rekao: „Prvi put sam vidio da nisu podjeljeni na muškarce i žene.“ Oni tradicionalno plešu tako da su žene na jednoj strani, a muškarci na drugoj. A ovdje su bili više kao djeca koja se zabavljaju.

Kad smo rekli da sam ja plesačica iz Argentine, rekli su da imaju sreće i da žele da ih učim! Polazište mi je bila njihova želja za plesom.

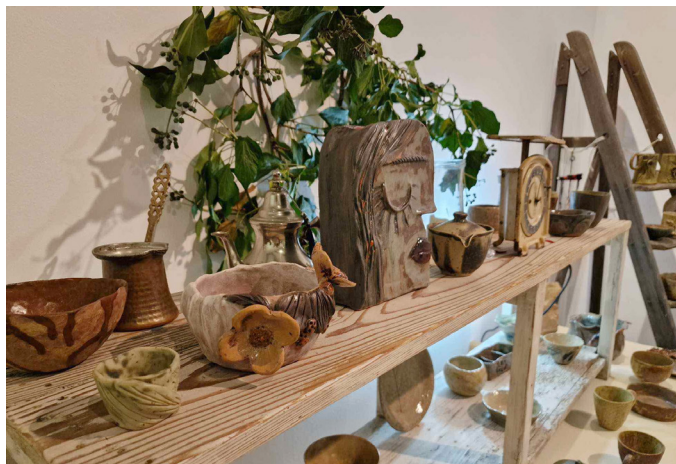
Rekla sam im da sam tango odabrala jer je to ples nastao miješanjem kultura. Kroz podučavanje tanga na razigran način omogućila sam im da pokažu svoje tradicionalne plesove... U početku nisam htjela previše govoriti o sebi, ali sam shvatila da, kako bih stvorili povezanost, moram istupiti kao umjetnica migrantskog podrijetla.

Treba vremena da se stvori povjerenje... Znam da će kasnije htjeti sudjelovati i u nekom drugom projektu... jer mi vjeruju, poznaju me. S ljudima možete raditi male stvari, jesti s njima, odvesti ih na izlet, upoznati njihovu djecu, kako biste imali samopouzdanja za timski rad. Primjerice, ja ih pitam bi li radije radili dramsku ili plesnu predstavu. I onda su uz mene, jer smo izravno povezani.“
Natalia, plesačica i koreografkinja.

Žene ženama - Bazar

Živi Atelje DK je nezavisna, interdisciplinarna, nevladina i neprofitna organizacija koja koristi umjetnost za istraživanje identiteta, iscjeljivanje i izgradnju zajednice. Cilj nam je njegovati individualnu snagu, potencijal, otpornost i solidarnost kako bismo odgovorili na životne izazove i bili dio društvenih promjena i izgradnje zajednice kroz umjetnost. Provodimo nekoliko programa, među kojima program Bez granica, (Kolektiv žene ženama i Bez granica: Integracija umjetnosti – Umjetnost integracije), Akademija čaja i umjetnost u pokretu, Kreativan kolektivan prostor i Galerija DK (puhanje stakla, pričanje priča, keramika, cijanotipija fotografija, umjetničke rezidencije) te projekt za očuvanje i promicanje umjetnosti Vere Dajht-Kralj. Njen atelje, umjetnička i duhovna baština središte su svih naših aktivnosti. Kolektiv Žene ženama ključni je dio programa *Bez granica u Živom Ateljeu DK* koji spaja žene koje žele da im Hrvatska postane dom sa ženama kojima je Hrvatska već dom, kroz angažiranu umjetnost za poboljšanje dobrobiti, osnaživanje i olakšavanje integracije svih u zajednicu koja se neprestano razvija. Smatramo da je integracija proces bez kraja, u koji su uključeni svi kao dio dinamičnog

društva koje se stalno mijenja, s ljudima različitog podrijetla i pogleda na svijet. Od 2016. godine, kroz radionice, druženja, izlete i javne angažmane, Živi Atelje DK socijalno, terapijski i ekonomski osnažuje sudionice kroz vještine stečene u sigurnom, zaštićenom i intimnom prostoru za razmjenu ideja, problema, rješenja ili jednostavno provođenje vremena zajedno. Žene grade mrežu podrške i potiču poštovanje, razumijevanje i prihvaćanje različitosti. Uključujemo se u javna događanja, radimo na javnom zagovaranju i podizanju svijesti putem izložbi, interaktivnih prezentacija i radionica u Zagrebu i šire. Nastavljamo suradnju s umjetnicima, domaćim i međunarodnim nevladinim organizacijama i inicijativama.

Živi Atelje DK (Atelier Vivant DK / Living Atelier DK),
a: Ilica 110, 10 000 Zagreb, Hrvatska/Croatia
W: www.ziviatelje.dk | f: [@ziviateljedk](https://www.facebook.com/ziviateljedk)
i: [@ziviateljedk](https://www.instagram.com/ziviateljedk) / i: [@zene_zenama](https://www.instagram.com/zene_zenama)
[Community Exchange/Banka vremena](https://www.instagram.com/ziviateljedk)
e: projekti@ziviatelje.dk
e: womentowomen@ziviatelje.dk

© Živi atelje DK

„The Game“: multikulturalna grupa, interkulturalni rad

Performans ciklo-teatra “The Game” održan je u javnom prostoru uz marš na talijansko-slovenskoj granici, tijekom festivala Sabir, čiji je jedan od organizatora ARCI.

Cantieri Meticci je trupa koju karakterizira raznolikost zemalja porijekla unutar njezina tima. Trupa je surađivala na stvaranju scenarija i strukture ciklo kazališta u koje su uključeni profesionalci, poput iranskog ilustratora kao i drugi migranti. Performans je razvijen metodom koja se temelji na iskustvima uključenih migranata. Oni na svom materinjem jeziku recitiraju ulomke priča prikupljenih na balkanskoj ruti. Nije bilo posredovanja drugih glumaca i/ili posredovanja na drugom jeziku. To je sudionicima omogućilo da preispitaju vlastita iskustva kroz priče o migracijskom putu drugih. Omogućeno im je da se umjetnički izraze. Dramaturgijom teksta bavio se redatelj, što je rezultiralo suvremenosti.

Sudionici su na raspolaganju imali siguran prostor u kojem su podijelili svoje potrebe i prijedloge te odabrali ulogu koju žele imati u projektu.

Taj prostor su vodila dva koordinatora trupe Cantieri Meticci s ciljem zaštite dobrobiti svijetu.

U procesu je stoga stvorena prava zajednica povjerenja, u kojoj su se svi osjećali slobodnima aktivno sudjelovati i podijeliti svoje priče i emocije o temi koja ih je ujedinila: oni koji su bili žrtve diskriminacije i kršenja prava te oni koji su tome svjedočili ili to dokumentirali. Tom grupnom dinamikom stvorena je zajednica podrške i međusobne razmjene o umjetničkim pitanjima i njihovim životnim iskustvima.

Sloboda savjesti, sloboda izražavanja

U sklopu sveučilišnog programa za izbjeglice koje se žele vratiti studiranju planirani su kulturni izleti. Oni su sastavni dio kurikuluma i stoga su obavezni. Profesori ih koriste kako bi studentima pomogli da poboljšaju svoj francuski, ali i kako bi ih upoznali s umjetničkom ponudom. Kulturni izleti su prilika da studenti izraze svoje osjećaje, ono što im se sviđa i što im se ne sviđa. Neki će možda biti šokirani određenim radovima. To je također prilika za raspravu o tome što je u društvu moguće, a što nije. Prilika za razgovor o slobodi izražavanja: o slobodi umjetnika, ali i onoj gledatelja koji slobodno može reći da ga nešto uznemiruje, iako drugi ne dijele to mišljenje.

„Razlike u mišljenju i uvjerenjima mogu proizvesti napetosti. No htjela bih samo podsjetiti sve na važnost načela sekularizma u Francuskoj, koje je ujedno i naš pravni okvir. Njime se jamči da je svatko slobodan zastupati vlastita uvjerenja ili mišljenja i obavezan poštivati činjenicu da se tuđe mišljenje može razlikovati. Imate pravo biti šokirani, ali važno je razumjeti da drugi nisu i da umjetnik ima pravo izraziti se kako želi.”

Nathalie, trenerica.

© Courtesy of Festival Sabir

O snaživanje

Kako bi bili istinski emancipacijski, projekti bi trebali pomoći osnažiti sudionike:

- Sukreiranjem projekta, odnosno uključivanjem sudionika u osmišljavanje, provedbu i evaluaciju projekta.
- Poticanjem sudionika da kritički sagledaju projekt i daju prijedloge (uključujući umjetničke i organizacijske aspekte) u demokratskom okviru.
- Omogućavanjem sudionicima da izraze je li im projekt koristan ili ne.
- Što time dobivaju? Društvenost? Znanje? Neovisnost? Samopouzdanje? Osjećaj pripadnosti?

Kreativno lutanje

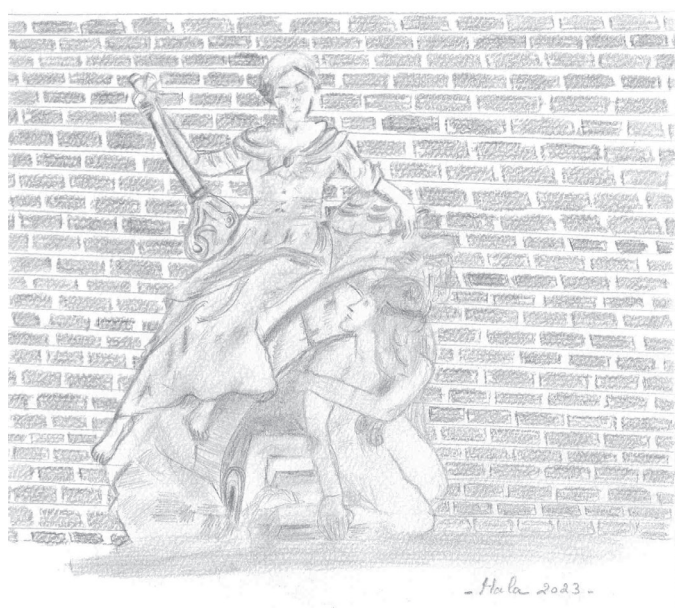
Kao dio programa učenja francuskog jezika koji provodi Ligue de l'enseignement, raspisan je poziv za sudjelovanje u kreativnom projektu u Toulouseu u Francuskoj.

Tema projekta je kreativno umjetničko lutanje oko glavnih gradskih fontana. Iako su okruženi mjestima koja su javnosti poznata, poput prefekture ili supermarketa, i ukorijenjeni u njezinom neposrednom okruženju, ti su kulturni prostori slabo poznati. Osobe kroz ove aktivnosti stječu znanje o povijesti i kulturi i raspravljaju o svojim percepcijama te baštine. Zatim mogu nacrtati ono što su promatrali.

Osim prenošenja znanja, ovaj projekt osobama omogućava kritički osvrt na baštinu grada u kojem žive, izražavanje osjećaja i razvijanje osjećaja pripadnosti gradu u javnom prostoru.

© Ligue de l'enseignement

POKAZ. Kazalište potlačenih: Nisam rasist, ali...

Aktivnosti se sastoje od dva formata međusobno povezanih radionica za iste sudionike: jedna je učenje hrvatskog jezika, a druga je angažirano kazalište – kazalište potlačenih (Boalovo kazalište). Kroz ove međusobno povezane edukativne i kulturne radionice, u zajedničkom radu sudionika i onih koji im pružaju podršku, stvaraju se preduvjeti za izražavanje kulturnih prava i jačanje socijalne uključenosti. Osnovna ideja je migrantima i strancima osigurati podršku u učenju hrvatskog jezika koja im nedostaje te ih dodatno osnažiti da se zajedno s lokalnom zajednicom bore protiv raznih oblika diskriminacije koju doživljavaju u svakodnevnom životu. Tjedne radionice sastojale su se od jednosatnog samoorganiziranog tečaja jezika po metodologiji kolektiva English for Action i radionice kazališta potlačenih koje su međusobno povezane u cilju educiranja, razmjene iskustva i osnaživanja sudionika. Za ostvarivanje jezičnih i izražajnih ciljeva korištene su različite kreativne vježbe i primjeri. U pripremi za javni nastup, za razvoj scena se koriste osobni primjeri nepravde, diskriminacije i rasizma (strukturnog nasilja). Različiti jezici, pjesme i izrazi mogu se koristiti zajedno. S obzirom na to da sudionici razmjenjuju iskustva diskriminacije, koja mogu uključivati i nasilje, potrebno je izgraditi vrlo siguran prostor kako bi se sudionici osnažili za djelovanje i pružanje podrške onima kojima je potrebna. Strukturirani rad na radionicama širi se u izgradnju male zajednice, društvene mreže koja podržava uključivanje, u svakodnevni život sudionika.

„Definitivno sam puno naučila od drugih i njihovih različitih kulturnih pozadina. Bilo je to sjajno iskustvo za mene. Stekla sam i samopouzdanje izlaganjem javnosti, to je bilo jako lijepo osjetiti.”

„Nakon rasprave i analiza vidimo bolje, vidio sam više aspekata situacije. Ovo je poticaj za razmišljanje, a u sljedećoj sličnoj situaciji znao bih kako reagirati i što reći.”

© Tanja Rum, obilježavanje Svjetskog dana izbjeglica, RIlbnjak, 2023.

RE.M, Višejezično uređivanje

Projekt, koji je osmislio Luca Lötano, nastao je 2016. godine u suradnji između uredništva Teatro e Critica (internetski časopis za kazalište i ples) i škole talijanskog jezika C.A.S. (Hitni prihvatni centar za izbjeglice i tražitelje azila) u Rimu. Riječ je o uređivačkom i jezičnom projektu aktivnog građanstva. Danas su RE.M (Rédatations Multilingues) privremeni urednički odbori koje vodi nekoliko koordinatora. Okupljaju izbjeglice, tražitelje azila te one koji se bave umjetnošću i imaju iskustvo migracije. Svi oni zajedno sudjeluju u kulturnom događanju (predstava, festival itd.), razmjenjuju ideje i rade kao kritičari, stvarajući članke, video zapise i ilustracije koje objavljuju na internetskoj stranici. Pišu na svom materinjem jeziku, talijanskom ili bilo kojem drugom jeziku sudionika. Ta produkcija je istovremeno multikulturalno pisanje i odraz multikulturalne percepcije. Rasprava o umjetničkom djelu, kritički proces, nije fokusirana samo na estetiku, već prvenstveno na viziju društva onih koji u njemu žive.

<https://www.lerem.eu/>

© Carolina Farina / Giorgio Termini

Karte iz blizine i daljine

Ovaj projekt spaja CADA (prihvatni centar za tražitelje azila) kojim upravlja Ligue de l'enseignement u regiji Haute-Savoie, CartONG, međunarodnu udruhu solidarnosti specijaliziranu za kartografiju, i Le Larith, pridruženu galeriju u regiji Savoie.

CartONG je pozvao one koje borave u prihvatnom centru CADA da iskoriste kartu kao medij za razgovor o svom migracijskom putovanju, kreiranjem karte i osobne legende („ovdje sam naišao/la na solidarnost“, „tamo sam se boja/la“...).

Odazvalo se šestero ljudi. Ponuđeno im je da izrade mapu materijalom ili tehnikom po vlastitom izboru (crtanje, slikanje, kolaž, vez itd.).

Neki su “izvrnuli” upute i odlučili radije samo evocirati svoju zemlju porijekla. Tom je varijacijom nedvojbeno izbjegnuto vraćanje na traumatska iskustva.

S obzirom na vremenska ograničenja projekta (oko 5 poludnevnih aktivnosti), neke su ideje tijekom kreativnog procesa postale preambiciozne: primjerice, izrada vezene karte trajala je predugo, ali je osoba koja je osmislila tu ideju odlučila promijeniti svoj plan. Radovi su bili izloženi u umjetničkoj galeriji otvorenoj za javnost. Sudionici su mogli biti „vodiči“ i komentirati svoj rad pred posjetiteljima galerije.

U svakoj fazi projekta, sudionici su mogli donositi odluke za sebe i za grupu. Za udruge koje stoje iza projekta ta sloboda u procesu bila je važnija od samog rezultata.

© Ligue de l'enseignement

Uvod u tradiciju i folklor

Radionice su slijedile metodološki okvir osmišljen kako bi se osiguralo da projekti poštuju kulturna prava i tradiciju migranata te promiču lokalnu tradiciju i folklor. Tim su okvirom osigurane smjernice i kriteriji za usklađivanje aktivnosti s općim ciljevima projekta koji su korištenje kulture i umjetnosti kao temelja za integraciju migranata i njihovo prihvaćanje od strane lokalne zajednice.

Prepoznajući važnost kulturnog identiteta u poticanju osjećaja pripadnosti i dostojanstva, radionice su dale prednost inicijativama koje poštuju raznolikost kulturnu baštinu sudionika. Stvaranjem prostora u kojem se migranti mogu istinski izraziti i podijeliti svoje tradicije s drugima, radionice su nastojale osnažiti pojedince za promicanje njihove kulturne tradicije. Narodni plesovi su većini ljudi vrlo važni, a ova radionica stvara uvjete u kojima polaznici mogu naučiti različite plesove.

Tijekom provedbe radionica bilo je vrlo važno uključiti migrante u proces planiranja i provedbe. Aktivnim uključivanjem sudionika u procese donošenja odluka, radionice su njegovale osjećaj odgovornosti i ulaganja u ishode projekta. Birajući teme i aktivnosti radionica, kao i pomažući u logistici i promociji, migranti su bili osnaženi da oblikuju smjer i sadržaj radionica na načine koji su odgovarali njihovom proživljenom iskustvu.

© Workshop Music unite people / CDI

Jan Jafo: Riya Min (Moje putovanje), Izložba

Riya Min je umjetnička izložba radova Jana Jafe (21), mladog samoukog slikara, rođenog u kurdskoj obitelji u Alepu, koji trenutno živi u Zagrebu. Jan slikanje doživljava kao oblik terapije, pa je tako u svome radu postupno prešao na teme koje su vrlo osobne njemu i onima koji ga okružuju, na autoportrete. Krenuo je od svog djetinjstva s „Dječakom sa šivaćom mašinom“ kada je kao dijete radio u Turskoj, a kasniji autoportret „Nemoj me ignorirati“ nastao je po dolasku u Hrvatsku kada se osjećao nevidljivim među drugima. Jan se protiv melankolije bori snažnim bojama. Važan dio izložbe su i kratki video zapisi, vlogovi, kratki isječci druženja s prijateljima, kojima se stvara atmosfera pripadnosti zajednici. (kustosica Ana Kovačić, iz kataloga izložbe)

Snimljen je i objavljen video vodič kroz izložbu te je objavljeno nekoliko intervjua s Janom Jafom. Izložbu je organizirala Platforma Upgrade, inicijativa organizacija civilnog društva okupljenih oko zajedničke ideje promicanja novih, inovativnih i kreativnih interkulturalnih i društvenih praksi.

„Sve što vidimo sačinjeno je od umjetnosti, a i dalje to rijetko primjećujemo. Umjetnost je za mene oblik terapije koji mi uvijek pomaže da se izrazim - u tišini, u mom vlastitom svijetu. Volim miris boja i kistova, a najveće mi je zadovoljstvo završiti sliku do kraja. Tada se napokon osjećam slobodnim od svakodnevnih briga. Susret s kustosicom (Anom Kovačić), koju sam upoznao mjesec dana prije izložbe, bio je jednostavan susret međusobnog upoznavanja. Nakon toga, prilikom našeg drugog susreta, razgovarali smo o mojim radovima i izložbi. Brzo je primijetila teme kojima se bavim, što je za mene bila velika stvar.“ Jan Jafo (21), umjetnik

© Upgrade

Promicanje kulturnih prava

Uključivi i emancipacijski umjetnički projekti prava su prilika za promicanje kulturnih prava. To se može postići:

- Dijeljenjem filozofije i koncepta „kulturnih prava“ kako bi sudionici bili svjesni kulturnih prava i uključeni u njihovo poštivanje tijekom cijelog projekta.
- Dijeljenjem filozofije i koncepta „kulturnih prava“ kako bi sudionici bili svjesni kulturnih prava i uključeni u njihovo poštivanje tijekom cijelog projekta.
- Promicanjem kulturnih prava među lokalnim stanovništvom u kojem se projekti provode i davanje odjeka vrijednostima koje se podržavaju u projektima.

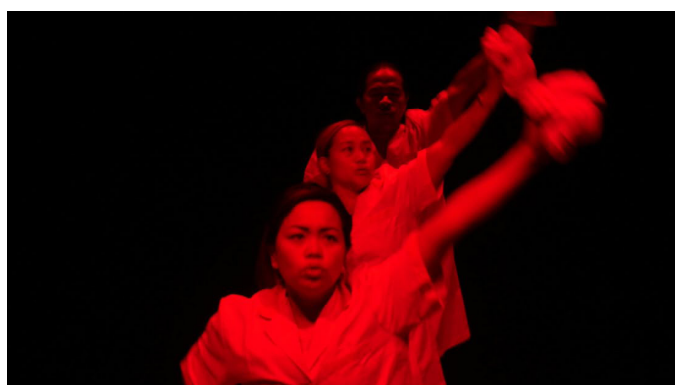
Moj Filipinac

Liryc Dela Cruz je filmski redatelj i umjetnik iz grada Tupi u Južnom Cotabatu u Mindanau na Filipinima koji trenutno živi u Rimu. Surađivao je s ARCI-jem.

U Italiji postoji velika zajednica Filipinaca i Filipinki, većina su žene zaposlene kao kućne pomoćnice. Smatra ih se uzornim migrantkinjama i neumornim radnicama. Dela Cruz kritizira tu fiktivnu društvenu strukturu, koja jača postojeći pritisak na Filipince da napuste svoj identitet u korist dojma pasivnosti i lojalnosti.

Nakon dugog istraživanja, osmislio je multimedijску predstavu temeljenu na zadržavajućoj dokumentaciji o svakodnevnom uređivanju i gestama čišćenja filipinskih radnika. Radio je s Filipinkama, a iz toga proizašao performans prikazan je u kazalištima i na javnim prostorima (trgovi, ulice itd.).

To iskustvo daje novu perspektivu njihovih života i publiku poziva na promišljanje sljedećeg: kako možemo biti jednaki ako prihvaćamo nevidljivost drugih skupina, primjerice radnika u kućanstvu?

© II Moj Filipinac © Liryc Dela Cruz - uz dopuštenje SPAZIO GRIOTA i umjetnika

Tradicionalni glazbeni instrumenti

Aktivnosti radionice „Glazba ujedinjuje ljude“ koje uključuju prezentaciju narodnih instrumenata doprinose socijalnom uključivanju migranata na više načina, izravno i neizravno. Njima se za uključivanje migranata ne osnažuju samo migranti, već i opća populacija te one pomažu u izgradnji vještina za aktivno sudjelovanje u društvenom životu. Stoga radionice igraju važnu ulogu u premošćivanju jaza između migranata i opće populacije. S obzirom na to da se sudionici iz različitih sredina okupljaju radi međusobnog dijeljenja i učenja, barijere nerazumijevanja i predrasuda se postupno uklanjaju. Kroz zajednička glazbena iskustva postavljaju se izazovi stereotipima te stvaraju veze empatije i solidarnosti, time utirući put uključivijim i kohezivnijim društvima. Tijekom radionica, migranti su predstavili svoje glazbene instrumente, a lokalni glazbenici su istovremeno predstavljali nacionalne makedonske instrumente.

Isprobali su i izveli neke pjesme s različitim instrumentima karakterističnima za njihovu zemlju. Presentacija narodnih glazbenih instrumenata u kontekstu radionica socijalne uključenosti služi kao snažan alat za poticanje razumijevanja, empatije i solidarnosti među migrantskim i nemigrantskim stanovništvom. Glazbene radionice doprinose integraciji migranata nudeći inovativan pristup razvoju vještina i socijalnoj uključenosti. Ove su sesije osnažile sudionike ponovnim povezivanjem s njihovim kulturnim nasljeđem, poticanjem kreativnosti i jačanjem samopouzdanja.

© Radionica Glazba ujedinjuje ljude / CDI

Afro Badinya: Cro-Afro večer

Cro-Afro večer i druga događanja započele su u suradnji Centra za mirovne studije i udruge Afro Badinya. Na jeziku malinke „badinya“ znači obitelj, a udruga Afro Badinya okuplja strano i domaće stanovništvo s ciljem promicanja afričke kulturne baštine kroz glazbene i umjetničke projekte. Te aktivnosti za cilj imaju poboljšati međukulturnu razmjenu, promicati jednakost i spriječiti rasnu diskriminaciju.

Cro-Afro večer je ponudila niz kulturnih sadržaja: djembe radionicu, radionicu zapadnoafričkog plesa, nastup akrobata iz Gane koji živi u Hrvatskoj, nastup zbora Domaćigosti zajedno s članovima Afro Badinye, jam session na udaraljka otvoren za sve te DJ nastup. Posjetitelji su mogli kušati i senegalsku hranu koju je pripremio senegalski kuhar sa zagrebačkom adresom, također član Afro Badinye. Ciklus suradnje nastavio se događanjem Afro Limbo na kojem su promovirani afrički kulturni plesovi i sviranje djembea, a koje je kulminiralo zajedničkim limbo plesom oko ljetne vatre.

Ovakva događanja okupljaju nove i stare članove hrvatskog društva u pokušaju da kroz kulturnu razmjenu izgrade mostove među našim različitostima. <https://www.youtube.com/watch?v=gX15EvG0Ys>

„Sve što želim je zblížiti ljude kroz kulturu, jer kultura je sve. Možeš biti iz Sirije, Nigerije, Konga, Malija, Somalije, Tanzanije, Hrvatske, Finske - nebitno. Bitno je ono što imaš u sebi i što možeš dati ljudima. Mislim da smo u suštini svi isti, nastojimo surađivati jer nas je Bog stvorio različitima. Glazba je uvijek obitelj, možeš napisati pjesmu, ali bitni su ljudi - glazbenici s kojima radiš, energija kojom te prihvaćaju... U Africi smo otvoreni prema životu, prihvaćamo što se događa, živimo dan po dan. U Hrvatskoj je drugačije, ljudi su zabrinuti i uplašeni. Ne brinite!“ Intervju s Mamadouom Abdoulayem Seydijem, Cropix, youtube video

Rad Platforme Upgrade - Interkulturalni društveni centar Zagreb

Platforma Upgrade organizira niz demonstracijskih događanja u cilju zagovaranja uspostavljanja Interkulturalnog društvenog centra u Zagrebu, protora i institucije koja će osmišljavati i nuditi zajedničke kulturne i obrazovne aktivnosti za širu javnost i osobe s migrantskim iskustvom – sve u cilju stvaranja preduvjeta za društvo dobrodošlice i integraciju, osnažujući osobe s migrantskim iskustvom i lokalno stanovništvo da u tome zajedno aktivno sudjeluju. Platforma okuplja kulturne organizacije, organizacije za ljudska prava i zaštitu okoliša posvećene razvoju Interkulturalnog društvenog centra, koje uključuju osobe s migrantskim iskustvom. Oni dijele svoja iskustva, kulturu i vještine s općom populacijom. U suradnji s migrantima organiziran je niz plesnih i likovnih radionica s ciljem uključivanja ljudi iz različitih kultura i rada s općom populacijom. Jedna od tih aktivnosti je Živa knjižnica (Ne sudi knjigu po koricama), kulturna i obrazovna metoda koja podrazumijeva da osobe s različitim pozadinama i iskustvima postaju žive knjige i razgovaraju s ljudima u cilju širenja znanja o različitim kulturama i smanjenja predrasuda i stereotipa.

© Upgrade

Izrada afričkih maski na jednom od događanja u susjedstvu Prihvatilišta za tražitelje azila

Oni koji

Emisija „Oni koji“ nastala je zahvaljujući partnerstvu između Ligue de l'enseignement de la Nièvre (58), koja provodi socijalni program za tražitelje azila i izbjeglice, udruge Les Z'accros d'ma rue, koja organizira festival uličnog performansa u srpnju, te kazališne trupe En Compagnie.

Predstava se priprema kroz samo 3 ili 4 probna vikenda, spajajući tražitelje azila i izbjeglice s profesionalnim i amaterskim glumcima. Ova inicijativa zahtijeva uključivanje timova iz centra CADA (prihvatnog centra za tražitelje azila) za upravljanje logistikom, putovanjima, prijevodima kako bi se olakšalo razumijevanje, itd. Nastala predstava predstavljena je tijekom festivala u čijoj su se publici okupile osobe koje podržavaju migrante, posjetitelji festivala, lokalno stanovništvo i turisti.

„Redateljica, Barbara Boichot, radila je u dječjim zatvorima u Bogoti i u izbjegličkim kampovima, posebice u Sarajevu.

Njezin je pristup vrlo zanimljiv. Profesionalni i amaterski glumci podjednako su impresionirani načinom na koji se uspijeva odmah povezati s njima. Nisu svi profesionalni glumci za to sposobni. Gube se u pokušaju da se razumiju, u prijevodu i tako dalje. Ona zna kako to učiniti i to je prekrasno. A onda, kada se napravi predstava i oni nastupe pred publikom, svi su jednaki, kada se naklone, svima im se plješće na isti način.“
Cécile, socijalna radnica.

© Ligue de l'enseignement

Što trebamo uzeti u obzir kada planiramo kulturne i umjetničke aktivnosti koje uključuju: preporuke

„Kultura je medij pomoću kojeg komuniciramo tko smo, što nam je važno, što nas je oblikovalo i koje aspekte sebe čuvamo dok krećemo u budućnost. Identitet se često definira kulturnim pojmovima, baš kao i drugost. kada postoji potreba za upoznavanjem drugoga, nužno je i prirodno prijeći u sferu kulture i umjetnosti u cilju uspostavljanja uključivog društva, sposobnog uvidjeti prednosti različitosti ¹.”

Slijedeći smjernice iz metodološkog okvira razvijenog u prvoj fazi projekta MigrArts, partneri su: (1) razvili eksperimentalne projekte, (2) proveli samoevaluaciju provedenih projekata te na temelju tih samoevaluacija (3) izradili sljedeće preporuke. Ove preporuke mogu pomoći inicijativama, skupinama, kulturnim organizacijama, organizacijama civilnog društva i institucijama da razviju kulturne i obrazovne projekte kojima se poštuju kulturna prava migranata i grade uključive zajednice.

Ukratko, ako želite organizirati uključive aktivnosti kojima se poštuju kulturna prava osoba iz različitih kultura, razmotrite sljedeće praktične preporuke:

1. Uključite sve osobe od samog početka, od osmišljavanja projekta – što prije to bolje
2. Odvojite dovoljno vremena za predstavljanje i upoznavanje – stvorite povjerenje i siguran prostor za sve, otvorite prostor za odnose kako biste bolje razumjeli vrijednosti i različite pozicije te lakše rješavali potencijalne izazove
3. Uključite prevoditelje ili barem kreativne metode kako bi se ljudi mogli izraziti i sudjelovati u procesu
4. Radite u različitim grupama, definirajte načine interkulturalnog dijaloga za svoju grupu i uzajamno ih razmjenjujte
5. Pokušajte ne ignorirati iskustva i frustracije koje osobe iz svog svakodnevnog života unose u proces, razgovorom o tome možete osnažiti te osobe

1. How Culture and the Arts Can Promote Intercultural Dialogue in the Context of the Migratory and Refugee Crisis, Luxembourg: Ured za publikacije Europske unije, 2017.

6. Posebnu pozornost obratite na ranjive članove grupe, kao i na rodna pitanja.
7. Ako pripremate participativno javno događanje na kojem će se dijeliti osobna iskustva - pripremite sudionike na razne potencijalne reakcije koje bi mogli doživjeti od publike
8. Razgovarajte sa sudionicima o značenju slobodnog vremena i poštujujte njihovo slobodno vrijeme
9. Ako radite s otvorenom, fluktuirajućom grupom - pripremite različite metode kako bi se nove osobe lakše uključile i kako bi oni koji su s vama od početka osjetili napredak.
10. Usredotočite se na proces, a ne na rezultat, pokušajte organizirati koncentrirane aktivnosti i učiniti njih i njihove autore vidljivima i vrijednima
11. Osigurajte kvalitetu umjetničkih ostvarenja i produkcije koja će biti na ponos sudionika i partnera.
12. Razgovarajte i budite transparentni o različitim pozicijama u projektima - volonterima, plaćenom osoblju itd. kako bi ljudi mogli slobodno izabrati svoju ulogu. Ako je moguće, nastojte svima platiti produkciju.
13. Planirajte praćenje i održivost - pomozite osobama da osmisle svoje daljnje aktivnosti, podržite mreže, povežite ljude, podržite financiranje

U nastavku donosimo detaljniji opis preporuka koji se temelji na iskustvu s naših pokusnih projekata:

1. Osmislite projekte u kojima će migranti i svi partneri biti uključeni od početka ili barem od ranih faza razvoja projekta. Time ćete olakšati uključivanje njihovih potreba, stvoriti siguran prostor za proces i osjećaj odgovornosti za aktivnosti.
2. Izgradite prostor za zajedničko osmišljavanje aktivnosti. Time ćete uključenim osobama omogućiti da se međusobno dobro upoznaju i da se nadopunjuju slušajući potrebe, ograničenja, interese i mogućnosti drugih. Uzmite u obzir činjenicu da nije moguće zajednički dogovoriti sve detalje projekta. Svaki partner ima ulogu prijenosnog remena, predstavlja poveznicu sa sudionicima, umjetnicima, tehničkom produkcijom. Odvojite vrijeme za izgradnju odnosa povjerenja: treba razgovarati o onome što je bitno svima uključenima u projekt. Pobrinite se da dijelite istu filozofiju prema migrantima i da se ona temelji na vrijednostima poštovanja i uključivanja.
3. Kad god je moguće, osigurajte prevoditelje kako bi sudionici mogli lakše izraziti svoja mišljenja i stajališta u procesu zajedničkog stvaranja. Ako to nije moguće, važno je pronaći način da se poruke prenesu na odgovarajući i sveobuhvatan način - putem interaktivnih obrazovnih sadržaja, kao i kulturnih i umjetničkih alata, kako bi osobe ostale uključene i mogle sudjelovati.
4. Stvorite raznolike, višekulturne grupe uključivanjem osoba s različitim pozadinama i iskustvima, kao i osoba iz zajednica domaćina. Time ćete potaknuti kreativnost i razmjenu. Definirajte interkulturalni dijalog u vašem specifičnom kontekstu i jačajte ga tijekom procesa. Time ćete otvoriti prostor za dvosmjernu razmjenu međusobnog učenja i priznavanja.
5. Tijekom grupnog rada aktivnosti mogu biti narušene osobnim iskustvima frustracije sustavom, isključenosti ili diskriminacije. To ne treba zanemariti, već osvijestiti, uočiti i pronaći način da podržite osobe da uče iz ovih primjera i zajedničkih iskustava.
6. Obratite posebnu pozornost na potrebe ranjivih skupina unutar migrantske populacije i rodnu osjetljivost.

7. Ako pripremate javno događanje koje bi moglo na vidjelo iznijeti iskustva diskriminacije ili nasilja, pripremite odgovarajuće aktivnosti, stvorite siguran prostor i sa sudionicima raspravite što više mogućih scenarija onoga što bi se moglo dogoditi prilikom javnog nastupa. Čak i ako se događanje odvija u prijateljskom prostoru, mogao bi postojati niz nijansi uznemirujućih za one koji su doživjeli ili svjedočili diskriminaciji ili nasilju. To je dodatni razlog da osigurate siguran prostor u svojoj osnovnoj grupi, da izgradite povjerenje i samopouzdanje za promišljanje i procjenu.
8. Razgovarajte sa sudionicima o značenju njihovog slobodnog vremena, o tome što ono u praksi i svakodnevnom životu znači za one koji rade, što za studente ili nezaposlene, ili primjerice za one koji čekaju azil. Pokušajte pronaći način da svi sudjeluju i poštuju njihovo vrijeme izražavanja.
9. Ako predviđate potencijalne promjene i odustajanje unutar grupe – unaprijed razmislite o tome što se može učiniti kako bi se osiguralo da se oni koji su redoviti i uključeni od početka ne obeshrabre novom dinamikom, a da se istovremeno mogu pridružiti nove osobe. Osmislite različite aktivnosti i kreativne metode i ostavite prostora za razmjenu iskustava, tako da više osoba može sudjelovati i osjetiti napredak procesa.
10. Razvijte umjetničke projekte koji nisu usmjereni samo na jedan konačni rezultat, već i na različite dijelove procesa. Nastojte ne stvarati opresivnu klimu usmjerenu na učinak. Pokušajte odabrati aktivnosti koje se mogu izvoditi zasebno ili prikazati neovisno, dijelove projekta koji uključuju one koji ih proizvode i učinite te dijelove vidljivima i vrijednima.
11. Iako često uključujemo amatere i volontere, potrebni su nam kvaliteta, magija i ljepota. Visokokvalitetni stručni resursi trebali bi biti dostupni kako bi se istaknula umjetnička produkcija. To je ono što svima daje osjećaj ponosa: budite ponosni na sudionike čiji je rad istaknut, na socijalne partnere koji su prečesto pogođeni svakodnevnim pritiscima, na kulturne partnere koji pronalaze smisao u onome što rade.
12. Za provedbu projekta potrebna su određena financijska sredstva. Treba predvidjeti ona koja su vam na raspolaganju i informacije podijeliti sa svim partnerima. Uključenim osobama potrebno je objasniti različite pozicije u projektu, poput volontera ili plaćenog osoblja. Važno je da osobe imaju sve informacije koje su im potrebne da odaberu svoju ulogu u projektu i da se ne osjećaju iskorištenima u druge svrhe. Kada osobe sudjeluju u produkciji sadržaja, pokušajte pronaći način da ih financijski ili na neki drugi način platite, posebice one nezaposlene ili one s niskim primanjima.
13. Pokušajte isplanirati daljnje aktivnosti kako biste osobe uključili u dulje procese - razmišljajte izvan opsega i ograničenja jednog projekta, osobe povežite sa grupama, inicijativama, institucijama, kako bi mogli volontirati ili raditi nakon završetka projekta. Podržite ih u planiranju i organiziranju vlastitih aktivnosti ili, po potrebi, u prikupljanju sredstava. Stvorite mrežu podrške.

Povezani resursi

Smjernice za razvoj projekata u kojima se poštuju kulturna prava migranata: metodološki okvir za praćenje

U nastavku donosimo nekoliko smjernica koje mogu biti korisne za osiguravanje uvažavanja i poštivanja kulturnih prava migranata unutar umjetničkih i kulturnih projekata.

Ova tablica može se koristiti već u fazi razvoja projekta kako biste sebi postavili “prava” pitanja. To je alat koji može podržati razmjenu između partnera i osigurati da su svi posvećeni promicanju kulturnih prava.

Svaki projekt treba porvoditi uzimajući u obzir lokalne kontekste, prilike i prepreke, ali ove smjernice mogu služiti kao referentna točka tijekom cijelog procesa.

Smjernice su također koristan alat za osvrt na provedene aktivnosti, samoevaluaciju i izvlačenje pouka iz njih.

Poštuje li naš projekt dinamične identitete i otvorenost?

Naš projekt osigurava da sudionici imaju slobodu izražavanja svojih identiteta (vrijednosti, referentne točke, ukusi, znanje, navike...), značenja koje daju postojanju, osobito kroz umjetničko stvaralaštvo.

Ideje i primjeri za provedbu	Prava pitanja – elementi samoevaluacije
Omogućite uključenima da izraze svoje mišljenje i svoju pripadnost.	Ima li prepreka izražavanju uključenih? Koje su? Je li projekt omogućio ljudima da idu korak dalje u poznavanju vlastite kulture i kulture drugih? Jesu li se svi smatrali nositeljima znanja koje se prenosi drugima? Kako se u projektu osiguralo da aktivnosti/prakse ne diskriminiraju? Jesu li u okviru projekta utvrđene i primijećene odgovarajuće metode animacije (npr., neformalno obrazovanje, međukulturne aktivnosti...) kako bi se sudionici mogli izraziti?
Omogućite uključenima da biraju što žele uključiti u aktivnosti ili projekt.	Jesu li sudionici osjećali da su mogli govoriti o vlastitim životima tijekom projekta? Je li bilo dovoljno fleksibilnosti za poštivanje njihovih rezervi i želja?

Naš projekt promiče kulturnu raznolikost kako bi se svima pružile nove mogućnosti. Cilj mu je ukloniti prepreke kako bi te mogućnosti bile dostupne.

Ideje i primjeri za provedbu	Prava pitanja – elementi samoevaluacije
<p>Provodite takve aktivnosti kroz koje sudionici mogu otkrivati i identitete drugih te ih poticati razmjenu i dijalog.</p> <p>Omogućite pristup kvalitetnim umjetničkim prijedlozima, kvalitetne tehničke uvjete.</p> <p>Osiguravanje posredovanja koje omogućuju kodove za nove prakse.</p>	<p>Je li aktivnost/projekt omogućio pristup kulturnim resursima (baština, umjetnici, umjetničke prakse)?</p> <p>Koji su naponi uloženi kako bi se olakšao pristup (fizički, kognitivni, kulturni) tim resursima?</p> <p>Je li projekt promovirao kulturnu raznolikost?</p> <p>Jesu li sudionici osjećali da je njihova individualnost bila cijenjena u očima drugih?</p>

Naš projekt pridonosi kulturnom životu, a time i zajedničkoj baštini.

Ideje i primjeri za provedbu	Prava pitanja – elementi samoevaluacije
<p>Valozirajte ljude, njihove izražaje i zajedničke rezultate.</p> <p>Projekti nek budu ukorijenjeni u lokalni kulturni život.</p>	<p>Je li projekt omogućio sudionicima da zajedno nešto stvaraju?</p> <p>Jesu li osjećali da doprinose lokalnom kulturnom životu?</p> <p>Koje su zajedničke točke sudionici uspjeli otkriti kroz projekt?</p>

Osigurava li naš projekt kvalitetu odnosa u međukulturnom kontekstu?

Naš je projekt trajao dovoljno dugo za uspostavu kvalitetnog odnosa koji se temelji na uzajamnosti (uzajamno priznavanje i međukulturni dijalog). Time se stvara okruženje koje osigurava slobodu sudionika i poštivanje njihova dostojanstva.

Ideje i primjeri za provedbu	Prava pitanja – elementi samoevaluacije
Utvrđite vremenski raspored kojim se uzima u obzir vrijeme potrebno za upoznavanje i izgradnju odnosa (što je više vremena potrebno, to su veće razlike u kulturi među osobama uključenima u projekt).	Je li u projektu ostavljeno dovoljno vremena za razmjenu mišljenja sa sudionicima i osiguravanje uzimanja njihovih potreba u obzir?
Razgovarajte o zajedničkom razumijevanju kvalitete odnosa i procesa suradnje (korištenjem metoda neformalnog obrazovanja, međukulturnih aktivnosti...).	Koje su metode korištene za izgradnju odnosa među sudionicima? Jesu li sudionici osjećali da su jednako uključeni?
Osigurajte okruženje u kojem se sudionici mogu slobodno izražavati, ako je potrebno da imaju usmenog prevoditelja ili da im se ponude neformalne/druge mogućnosti da to učine (putem govora tijela itd.).	Jesu li u okviru projekta sudionicima osigurani sigurni prostori?
Osigurajte materijale za rad kojima se osigurava dostojanstvo sudionika.	Jesu li u okviru projekta sudionicima osigurani potrebni i prikladni materijali za njihovo izražavanje i provedbu njihovih aktivnosti?

Naš projekt omogućuje svakoj osobi da odredi mjesto koje želi zauzeti u projektu. Osigurava da se njihov pristanak poštuje u svakom trenutku te da sudionici zajednički pregovaraju o svojim ulogama u projektu i međusobno preuzimaju obveze.

Ideje i primjeri za provedbu	Prava pitanja – elementi samoevaluacije
Koristite participativne metode i alate poput onih neformalnog obrazovanja. Kreirajte fleksibilne projekte kako bi sudionici mogli prilagođavati i mijenjati svoje uloge. Potičite sudionike da objasne i agumentiraju zašto žele određenu ulogu kako bi preuzeli odgovornost za svoju ulogu.	Je li proces pregovaranja o ulogama bio pravedan i ravnopravan? Jesu li sudionici osjećali da znaju koja je njihova uloga? Jesu li bili zadovoljni njome? Jesu li sudionici uspjeli ispuniti svoje uloge i obveze?

U našem projektu neslaganja koja nastaju zbog razlikama u mišljenjima, stavovima, iskustvu, mogu se mirno izraziti i riješiti.

Ideje i primjeri za provedbu	Prava pitanja – elementi samoevaluacije
<p>Uspostavite jasni okvir koji uključuje nenametljivo vrednovanje pojedinaca.</p> <p>Osigurajte dovoljno vremena za usklađivanje, kolektivne diskusije o projektu i životu grupe, kolektivno traženje rješenja.</p> <p>Ponudite posredovanje u slučaju problema.</p> <p>Osigurajte »kutiju za ideje/osjećaje« u kojoj sudionici mogu ostaviti anonimne bilješke o tome kako se osjećaju, što bi se moglo poboljšati itd.</p>	<p>Ako je došlo do problema, kako ste ga riješili? Koje ste metode koristili?</p> <p>Jesu li sudionici osjećali da je problem riješen?</p> <p>Jesu li bili zadovoljni metodama koje su korištene?</p> <p>Koji je bio rezultat procesa rješavanja problema?</p>

Osnružuje li naš projekt sudionike i sudionice?

Naš projekt uključuje ljude u osmišljavanje, provedbu i evaluaciju samog projekta.

Ideje i primjeri za provedbu	Prava pitanja – elementi samoevaluacije
<p>Identificirajte faze projekta i sastavite timove ili radne grupe za pojedine faze.</p> <p>Planirajte vrijeme za debriefing o projektu u različitim koracima s različitim dionicima.</p> <p>Razvijajte zajednički alate za evaluaciju koji će se redovito koristiti kako bi sudionici mogli izraziti svoje mišljenje o projektu.</p>	<p>Je li projekt ojačao suradnju među partnerima?</p> <p>Jesu li migranti bili dio projekta ili tima volontera?</p> <p>Kako su uključeni doprinosili projektu? Jeste li uključili sudionike u dizajn, provedbu i evaluaciju projekta?</p> <p>Jesu li sudionici osjećali da su bili uključeni u dizajn, provedbu i evaluaciju projekta?</p>

Naš projekt potiče ljude da ga kritički sagledaju kako bi mogli davati prijedloge (uključujući umjetničke i organizacijske aspekte) unutar demokratskog okvira.

Ideje i primjeri za provedbu	Prava pitanja – elementi samoevaluacije
<p>Potaknite sudionike da podijele svoje stavove o aktivnostim/projektu.</p> <p>Uključite sudionike u organizacijske i umjetničke odluke.</p> <p>Objasnite kako ćete donose odluke.</p>	<p>Jesu li sudionici dali svoje mišljenje o organizaciji?</p> <p>Jesu li sudionici dali svoje mišljenje o umjetničkom području ili umjetniku povezanom s projektom?</p> <p>Jesu li sudionici doživjeli aktivnosti/projekt kao demokratski prostor za diskusiju?</p> <p>Kako ste osigurali da projekt bude prostor za diskusiju?</p>

Naš projekt omogućuje uključenima da izraze što njime dobivaju: društvenost, znanje, nezavisnost, samopouzdanje, osjećaj pripadnosti?

Ideje i primjeri za provedbu	Prava pitanja – elementi samoevaluacije
<p>Povežite aktivnosti s drugim sferama svakodnevnog života: obitelj, obrazovanje, zdravlje...</p> <p>Promatrajte sudionice i dajte povratne informacije kako vidite osnaženost i izvan projekta.</p> <p>Organizirajte zajedničko vrijeme za dijeljenje elemenata što aktivnosti/projekt donose svakoj osobi.</p>	<p>Jesu li sudionici izrazili što su kroz projekt dobili?</p> <p>U kojim su se situacijama osjećali ugodno? U kojima nisu? Iz kojih razloga?</p> <p>Kako je provedba projekta pomogla u podizanju svijesti o samom procesu?</p>

Promiče li naš projekt kulturna prava?

Filozofija i koncept kulturnih prava dijele se prije ili tijekom projekta kako bi sudionici bili svjesni kulturnih prava i bili uključeni u njihovo poštivanje kroz cijeli projekt.

Ideje i primjeri za provedbu	Prava pitanja – elementi samoevaluacije
<p>Usmjerite se na uspostavljanje zajedničkog dogovora između partnera i sudionika. Zajednički dogovor može biti formalan ili neformalan.</p> <p>Može biti riječ o usmenom dogovoru ili čak umjetničkom predmetu, treba biti nešto zajednički stvoreno.</p>	<p>Jesmo li predstavili koncept kulturnih prava sudionicima? Jesu li ga razumjeli?</p> <p>Jesmo li se pobrinuli da su partneri angažirani za ulaganje posebnih napora u provedbu kulturnih prava?</p>
<p>Dijelite concept i znanje o kulturnim pravima kroz cijeli process, provodite zajedničke evaluacije koliko su prava uvažena.</p> <p>Evaluacija nek koristi participativne metode prilagođene potrebama socijalnih i kulturnih radnika, migranata i drugih sudionika i sudionica.</p>	<p>Mogu li sudionici dijeliti filozofiju kulturnih prava?</p> <p>Sudionici su sve osobe uključene u projekt, uključujući umjetnike, profesionalce, socijalne radnike, osobe s migrantskim iskustvom koji su uključeni.</p>
<p>Prenesite ovaj pristup kolegama i strukturama koje žele provoditi inkluzivne aktivnosti i projekte.</p>	<p>Koliko je ljudi u našim timovima, inicijativama, kolektivima bilo uključeno u promišljanje kulturnih prava?</p> <p>Je li ono imalo utjecaj na druge aspekte rada naših organizacija?</p>

U našem projektu kulturna prava su glavna referentna točka, trudimo se osigurati da činimo sve što je u našoj moći da ih poštujemo.

Ideje i primjeri za provedbu	Prava pitanja – elementi samoevaluacije
<p>Definirajte „gatekeepera“ – osobu koja prati process i usmjerava sudionike, usmjerava informacije, resurse ili procese.</p> <p>Ova osoba može biti zadužena za osiguranje poštovanja sudionika i sudionica i za to da su kulturna prava zaista integrirana u aktivnosti, kao i za pružanje smjernica i zaštite u slučaju potrebe.</p>	<p>Je li projekt identificirao osobu? Kako je ona odabrana?</p>
<p>Redoviti razgovori o ovom aspektu.</p> <p>Provodite zajedničke evaluacije projekta.</p>	<p>Koji su alati korišteni za kontinuiranu evaluaciju pitanja kulturnih prava?</p> <p>Je li tijekom provedbe projekta netko od prisutnih osjećao da se njegova kulturna prava nisu poštivala te jesu li u okviru projekta poduzete mjere za zadovoljavanje tih potreba i kako?</p> <p>Koje su prepreke tijekom projekta dovele u pitanje poštivanje kulturnih prava?</p>

Naš projekt promiče kulturna prava lokalne populacije i širi vrijednosti kulturnih prava

Ideje i primjeri za provedbu	Prava pitanja – elementi samoevaluacije
<p>Komunicirajte o aktivnostima projekta.</p> <p>Pozovite publiku na javne događaje projekta (predstava, izvedba, itd.).</p> <p>Ako je primjereno, dodate oznaku, primjerice: «Projekt promiče kulturna prava» kako bi se povećala vidljivost.</p>	<p>Jesmo li uključili lokalnu populaciju u projekt? Na koji način?</p> <p>Kako su koordinatori projekta osigurali da se vrijednosti, pristup i rezultati projekta šire?</p>
<p>Dijeljenje aktivnosti i rezultata projekta u javnim prostorima i/ili besplatno.</p> <p>Zajedničko sudjelovanje lokalnog stanovništva.</p>	<p>Kako smo projekt podijelili s javnošću?</p>

Upitnik za sudionike i sudionice

Ovaj alat trebao bi omogućiti svakom sudioniku i sudionici da da povratne informacije o tome kako su doživjeli aktivnosti i projekt. Može ga koristiti svaka osoba, bez obzira na jezičnu razinu. Piktogrami ilustriraju temu i potiču maštu.

Pitanja 1, 2, 3 i 6

Odgovori mogu biti:

- izbor piktograma, i/ili
- grafička intervencija na piktogramima, i/ili
- slobodno izražavanje crtanjem ili pisanjem u zoni za izražavanje.

Pitanja 4 i 5

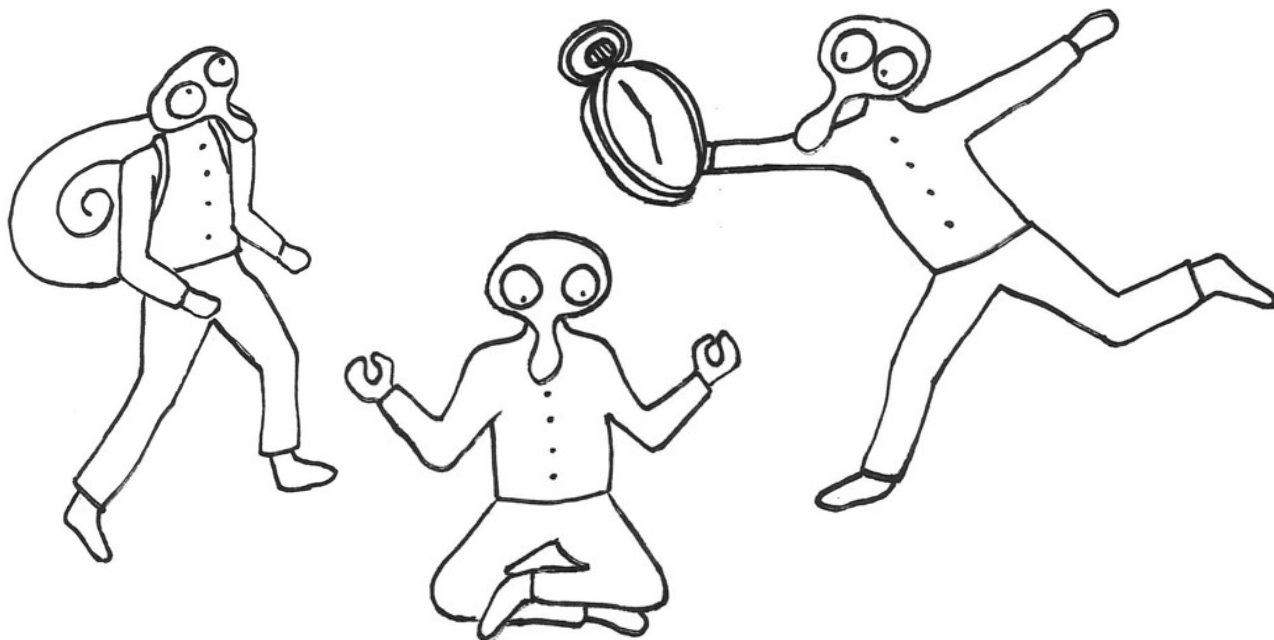
Odgovor može biti slobodno izražavanje u obliku crteža ili pisanog teksta u zoni za izražavanje.

Za sudionike koji se osjećaju manje ugodno s pisanjem, druga osoba može pokušati zapisati ono što žele reći. Preporuča se korištenje ovog alata u grupama.

Svaki sudionik ispunjava svoj upitnik, uz pomoć ili samostalno. Može podijeliti svoje odgovore i dobiti povratne informacije.

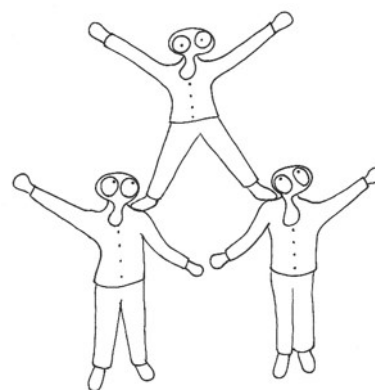
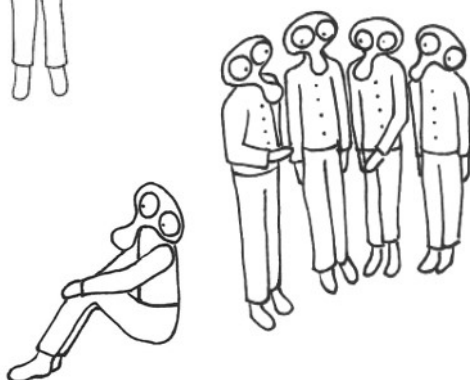
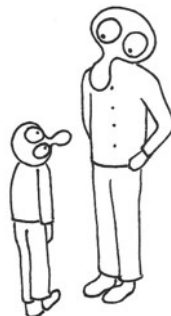
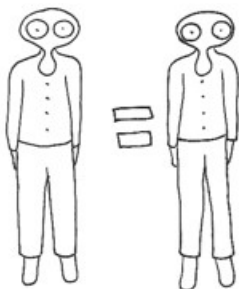
1. Kakav je za mene bio tempo i raspored rada?

Presporo? Ugodno? Zen? Brzo? Stresno?

2. Kako sam se osjećao u grupi i u odnosu s drugima?

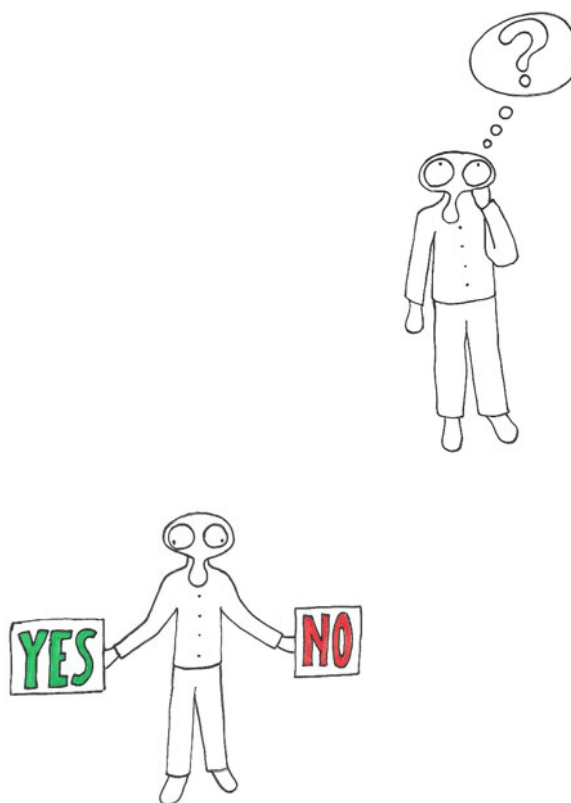
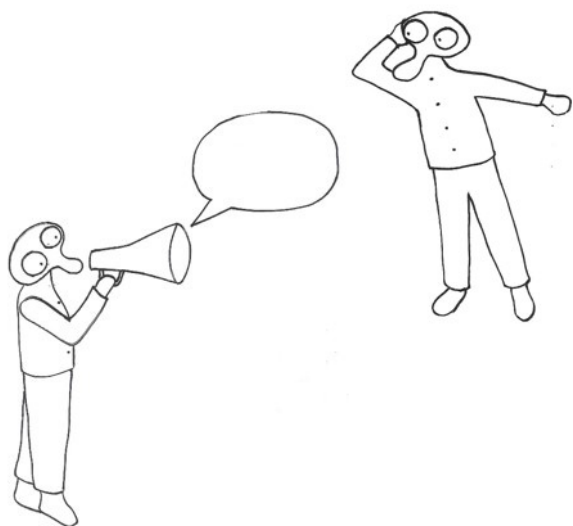
Osjećao/osjećala sam pripadnost?
Međusobno poštovanje? Jednakost?
Međusobnu podršku?

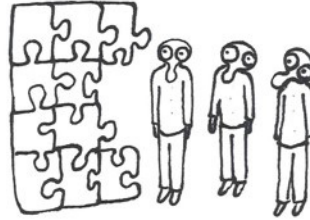
3. Kako sam se osjećao/osjećala u vezi komunikacije?

Jeste li se mogli izraziti? Jeste li slušali? Jesu li vas slušali? Jeste li mogli reći da ili ne? Jeste mogli izraziti svoje mišljenje?

4. Što ste zajedno stvorili?

5. Kako si ti doprinio/doprinijela?

Slobodni komentarim opservacije za kraj.

Evaluacijski upitnik za socijalne i kulturene radnike

Ime i prezime: .....

Organizacija/institucija: .....

Kako sam bio/bila uključena u projekt? .....

Naziv aktivnosti/projekta: .....

- Prema vašem mišljenju, u kojoj mjeri ovaj projekt potiče izražavanje i dijalog među ljudima različitih identiteta? (molimo pojasnite svoj odgovor)

- Prema vašem mišljenju, u kojoj mjeri ovaj projekt potiče razvoj osobnih i društvenih kompetencija sudionika i sudionica? (molimo pojasnite svoj odgovor)

- Je li projekt potaknuo nove suradnje između socijalnog i kulturnog sektora? (molimo pojasnite svoj odgovor)

- Prema vašem mišljenju, u kojoj mjeri ovaj projekt promiče kulturna prava migranata? (molimo pojasnite svoj odgovor)

- Imate li dodatni komentar, prijedlog ili preporuku?

Pripreme edukacija i treninga

Kako bi se dopunio ovaj praktični vodič, olakšalo njegovo usvajanje i omogućilo dublje istraživanje glavnih tema, nudimo pripreme nekoliko edukacija. U dodatku opisujemo pet treninga u trajanju od jednog do dva radna dana namijenjenih edukatorima cjeloživotnog učenja. Oni se mogu koristiti zajedno s praktičnim vodičem ili samostalno. Osmišljeni su za poboljšanje vještina i kompetencija sljedećih stručnjaka, volontera i zaposlenih u:

- Organizacijama u kulturi: osobama koje razvijaju kulturne programe, umjetnicima, kulturnim medijatorima
- Osobama, organizacijama i institucijama koje se bave neformalnim obrazovanjem odraslih
- Osobama zaposlenim u strukturama za prihvat i integraciju migranata (socijalni radnici, savjetnici za integraciju, učitelji jezika itd.).

Pripreme opisuju ciljeve obuke, faze i nastavne metode. Također mogu sugerirati dodatne resurse. Potiču aktivnu i participativnu metodu učenja.

Dobrodošlica i poštivanje kulturnih prava

Dvodnevna edukacija za osobe iz organizacija u kulturi, organizacija neformalnog obrazovanja i institucija za prihvat i integraciju.

Cilj edukacije je poboljšati znanje o kulturnim pravima općenito i podići svijest o poteškoćama u zaštiti kulturnih prava za ranjive osobe poput osoba s migrantskim iskustvom. Obuka će pomoći sudionicima da prepoznaju vrste pozicioniranja koje promiču različitost kao bogatstvo za svakog pojedinca i potaknuti ih da provode projekte koji poštuju kulturna prava.

Umjetnost i učenje jezika

Dvodnevna edukacija za predavače i volontere uključene u podučavanje jezika zemlje domaćina. Cilj edukacije je istražiti koristi kulturnih i umjetničkih projekata u jezičnim učionicama: kako oni pomažu ne samo u stjecanju jezičnih vještina, već i drugih vještina (uključujući socijalne i kulturne kompetencije) te promiču uključivanje i pristup pravima. Cilj ovog programa je otkriti kako postaviti umjetničke projekte u jezičnim učionicama, koristeći pristup temeljen na akciji i uzimajući u obzir emocionalnu stranu učenika, te pruža alate i ključne točke na koje treba obratiti pažnju.

Razumijevanje interkulturalnosti u višekulturnim grupama: Kulturne različitosti za pravedno društvo

Dvodnevna edukacija pripremljena za zaposlene i volontere iz kulturnih organizacija, organizacija civilnog društva, osoblje iz institucija za integraciju i osobe iz migrantskih kolektiva koji rade s migrantima.

Glavni ciljevi edukacije su: doprinos razvoju društava dobrodošlice, koja njeguju interkulturalnost, te razumijevanje i primjena interkulturnih kompetencija kako bi se olakšala inkluzija te suočavanje s etnocentrizmom i diskriminacijom.

Neformalno i informalno učenje – nositelji osnaživanja

Dvodnevna edukacija za socijalne radnike, volontere,iskusne osobe iz migrantske zajednice (kulturni medijatori), učitelje, organizacije civilnog društva, radnike u kulturi.

Cilj edukacije je pomoći u prepoznavanju i kapitalizaciji znanja i vještina stečenih kroz neformalno učenje i u informalnom okruženju. Cilj je podsjetiti na nekoliko teorijskih pojmova o neformalnom i informalnom učenju. Edukacija pruža alate te ističe dobre prakse koje promiču socijalnu i profesionalnu integraciju. Posebna pozornost posvećena je psihosocijalnim vještinama.

Metodologija za inkluzivne i emancipacijske umjetničke projekte

Dvodnevna edukacija za kulturne organizacije, organizacije koje se bave neformalnim obrazovanjem, zaposlenima u institucijama za prihvata i integraciju migranata, te za migrante uključene u kulturne i umjetničke aktivnosti. Ova obuka ima oblik igre uloga u kojoj sudionici osmišljavaju umjetnički projekt i metodologiju koja osigurava da projekt bude inkluzivan i emancipatoran. Različiti koraci u obuci temelje se na sadržaju praktičnog vodiča koji se kasnije može koristiti kao alat za vođenje.

Bibliografija

Ključni tekstovi

► Cultural rights and migration

Ujedinjeni narodi, 2023.

<https://www.ohchr.org/en/documents/thematic-reports/ahrc5235-cultural-rights-and-migration>

Izješće Vijeću za ljudska prava, u kojem posebna izvjestiteljica za područje kulturnih prava, Alexandra Xanthaki, naglašava prava migranata na pristup i učinkovito sudjelovanje u svim aspektima kulturnog života, kako države domaćina tako i vlastite kulture. Podsjeća na to da su ta prava zaštićena odredbama međunarodnog prava o ljudskim pravima, neovisno o pravnom statusu migranata, napominje da je potrebno osigurati suštinsku jednakost u zaštiti kulturnih prava te ističe važnost učinkovitog sudjelovanja migranata u svim aspektima kulturnih prava. Razmišlja o tome kako prevladati prepreke s kojima se suočavaju umjetnici migranti i ističe potrebu za interkulturalnom razmjenom i interakcijom u cilju osiguravanja dinamičnih, raznolikih i demokratskih društva.

► How culture and the arts can promote intercultural dialogue in the context of the migratory and refugee crisis

Europska unija, 2017.

<https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/4943e7fc-316e-11e7-9412-01aa75ed71a1>

Izješće sa studijama slučaja radne skupine stručnjaka država članica EU-a za interkulturalni dijalog u kontekstu migracijske i izbjegličke krize u okviru otvorene metode koordinacije u kojemu se istražuju načini na koje kultura i umjetnost mogu pomoći u zbližavanju pojedinaca i naroda, povećati njihovo sudjelovanje u kulturnom i društvenom životu, kao i promicati međukulturalni dijalog i kulturnu raznolikost.

► Izješće posebnog izvjestitelja za područje kulturnih prava

Ujedinjeni narodi, Farida Shaheed, 2013.

<https://digitallibrary.un.org/record/755488>

Farida Shaheed, posebna izvjestiteljica UN-a za kulturna prava izvješćava kako se umjetnički glasovi sve više ušutkavaju na različite načine diljem svijeta. Temeljni motivi za ograničavanje umjetničkog stvaralaštva najčešće su politički, vjerski, kulturni, moralni ili ekonomski. U tom kontekstu, izvješćem se preporučuje da države kritički procijene svoje zakonodavstvo i prakse kojima se ograničava pravo na slobodu umjetničkog izražavanja i kreativnosti, uzimajući u obzir relevantne odredbe međunarodnog prava o ljudskim pravima.

► Cultural Rights, Fribourg Declaration

Friburška skupina, 2007.

<https://droitsculturels.org/observatoire/wp-content/uploads/sites/6/2017/05/declaration-eng4.pdf>

Uvođenje Fribourške deklaracije o kulturnim pravima održano je 7. svibnja 2007. na Sveučilištu u Fribourgu i 8. svibnja 2007. u Palais des Nations u Ženevi. Tekst je predstavio Opservatorij za raznolikost i kulturna prava (čije je sjedište pri Interdisciplinarnom institutu za etnička i ljudska prava Sveučilišta u Fribourgu) zajedno s Međunarodnom organizacijom Frankofonije i UNESCO-om. Friburšku deklaraciju podržava više od pedeset uglednih organizacija s područja ljudskih prava, kao i platforma nevladinih organizacija.

► **Opća deklaracija o kulturnoj raznolikosti UNESCO, 2005.**

<https://adsdatabase.ohchr.org/IssueLibrary/UNESCO%20Universal%20Declaration%20on%20Cultural%20Diversity.pdf>

Općom deklaracijom o kulturnoj raznolikosti UNESCO-a utvrđuju se načela i standardi koji pomažu državama članicama u promicanju kulturne raznolikosti unutar njihove nacionalne nadležnosti, kao i na međunarodnoj razini. Deklaracijom se naglašava važnost kulturnih prava i prava na različitost, kako je navedeno u međunarodnim instrumentima kao što su Opća deklaracija o ljudskim pravima iz 1948. i Međunarodni pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima iz 1966. godine.

► **Faro Convention**

Vijeće Europe, 2005.

<https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list> [pristupljeno 27. veljače 2023.]

Okvirna konvencija Vijeća Europe o vrijednosti kulturne baštine za društvo. Konvencija iz Faroe se temelji na ideji da poznavanje i korištenje baštine čine dio prava građana na sudjelovanje u kulturnom životu kako je definirano Općom deklaracijom o ljudskim pravima.

► **General comment no. 21, Right of everyone to take part in cultural life**

Ujedinjeni narodi, 2001.

<https://digitallibrary.un.org/record/679354#record-files-collapse-header> [pristupljeno 27. veljače 2023.]

U ovom komentaru, Odbor za ekonomska, socijalna i kulturna prava izričito govori o pravu svakoga na sudjelovanje u kulturnom životu, kako je navedeno u članku 15. stavku 1. (a) Međunarodnog pakta o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima.

Dodatna dokumentacija

► **The Temptation of the Wall: Five Short Lessons on Civil Life**

Massimo Recalcati, 2022.

<https://www.ibs.it/temptation-of-wall-five-short-libro-inglese-massimo-recalcati/e/9781509548798?inventoryId=378086589&queryId=b-d24db7f1d2850a856088ab19368ee94>

Za suvremeni društveni i politički život karakteristični su ne samo strast za slobodom i želja za ljudskim kontaktom, već i poriv za zatvaranjem, za odbijanjem slobode i odgovornosti koja ide uz nju, za žrtvovanjem slobode u zamjenu za vlastitu sigurnost: to je iskušenje zida, iskušenje s kojim se svako moderno društvo mora pomiriti.

► **The Izmir Declaration: Culture shapes the Future of Humanity**

Ujedinjeni gradovi i lokalne samouprave, 2021.

https://decidim-uclg.s3.amazonaws.com/uploads/decidim/attachment/file/3634/izmir2021_statement_en.pdf

Na kulturnom samitu UCLG-a u Izmiru pokazalo se da lokalne vlasti, gradovi i zajednice mogu osnažiti cijelo čovječanstvo prepoznajući kulturu kao dio održivog razvoja.

► **Popular Education by and for Migrants. A Study of Preconditions for Involvement of Migrant Study Circle Participants in the Swedish Workers' Educational Association**

Annika Pasuhov, Nordvall Henrik, and Osman Ali, 2021.

<https://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/20004508.2021.1971364?needAccess=true>

Ovaj članak istražuje ulogu neformalnog obrazovanja za migrante u kontekstu društvenog pokreta. Cilj ove studije je istražiti kako je društvena uključenost migranata omogućena i ograničena sudjelovanjem u studijskim krugovima organiziranim u lokalnom ogranku švedskog Udruženja za obrazovanje radnika (ABF).

➤ **Refugee and Migrant Integration into Education and Training**

Europska komisija, 2020.

<https://education.ec.europa.eu/focus-topics/improving-quality/inclusive-education/migrants-and-refugees>

Koristan materijal za edukatore stručnjake koji rade na osposobljavanju. Radnici u obrazovanju i drugim oblicima osposobljavanja mogu imati koristi od usmjeravanja i razmjene dobrih praksi, u cilju odgovaranja na potrebe učenja polaznika u sve raznolikijim i višejezičnijim učionicama.

➤ **ARTEM Training Programme for Migrants**

Erasmus projekt, 2019.

<https://www.pistes-solidaires.fr/wp-content/uploads/2020/09/IO3-GUIDE-FOR-MIGRANTS-FINAL.pdf>

Svrha ovog programa osposobljavanja je migrantima/izbjeglicama/tražiteljima azila predstaviti osnovne koncepte koji se odnose na interkulturalne kompetencije i integraciju, kao što su interkulturalna kompetencija, otvorenost i kulturna raznolikost, samosvijest i kulturološke razlike u ponašanju.

➤ **Le rôle de la culture dans l'intégration des réfugiés - Lettre de l'asile et de l'intégration N°87**

France Terre d'Asile, 2019.

<https://www.france-terre-asile.org/toutes-nos-publications/details/1/234-le-role-de-la-culture-dans-l-integration-des-refugies>

Ovaj pregled ispituje utjecaj kulture na integraciju izbjeglica, postojeće mehanizme za promicanje pristupa kulturi te umjetnost kao sredstvo potisnutog izražavanja i razlog egzila.

➤ **Présentation et Extraits Du Rapport Droits Culturels Des Personnes - Préconisations Pour La Région Nouvelle-Aquitaine**

Jean-Michel Lucas, and Rossard Aline, 2019.

https://www.nouvelle-aquitaine.fr/sites/default/files/2021-01/Droits_culturels_des_personnes_2019_Version_Courte.pdf

U članku 103. Francuskog NOTRe zakona stoji da odgovornost lokalnih vlasti i države u kulturnim pitanjima zahtijeva poštovanje kulturnih prava. Kako bi se na ovo pitanje odgovorilo na način prilagođen stvarnosti koju su iskusili dionici na terenu, regija Nouvelle-Aquitaine pokrenula je kolektivno promišljanje za kulturna prava, predvođeno Jean-Michelom Lucasom i Aline Rossard.

➤ **Booklet for Educators**

ReGap Project, 2019.

<http://www.regap-edu.net/regap-courses/>

U brošuri su predstavljeni ciljevi i ideje iza projekta ReGap, tečajevi i obrazovni pristup.

➤ **Social Belonging and Storytelling**

Ur. ReGap Project, 2019.

<http://www.regap-edu.net/2019/05/01/social-belonging-and-storytelling/>

Ključni koncept u projektu ReGap je pričanje priča, vodeći se mišlju da digitalne priče koje uključuju izbjeglice i migrante, ako se koriste mudro i u kontekstu, mogu doprinijeti osjećaju društvene uključenosti.

➤ **Border, Crossing, THE PROMISED LAND: Intercultural Learning with Refugees and Migrants, 2019.**

https://issuu.com/border-crossings/docs/promised_land_e-book

➤ **Thematic learning report - Cultural Policies: a vector for migrants' inclusion in urban context**

Centar za razvoj migracijske politike (IC-MPD), Ujedinjeni gradovi i lokalne samouprave (UCLG) i Program Ujedinjenih naroda za ljudska naselja (UN-Habitat), 2019.

https://www.icmpd.org/content/download/53415/file/210212_TLR_Casablanca_Online_Final.pdf

U ovom izvješću objedinjeni su dokazi predstavljeni prilikom aktivnosti vršnjačkog učenja o kulturnim politikama i uključivanju migranata u urbane kontekste održanog u Casablanci u prosincu 2019. u okviru projekta MC2CM, kao i drugi relevantni podaci koji postoje u ovom području. Cilj je donositeljima odluka i drugim relevantnim dionicima pružiti pristupačne smjernice o vezama koje postoje između kulturnih aspekata i uključivanja migranata, kao i o njihovoj političkoj relevantnosti.

➤ **“COMMUNITIES” OF PRACTICE How Do We Make Integration Practice in Europe?**

Maddalena Avon i Tea Vidović Dalipi, 2019.

https://www.cms.hr/system/publication/pdf/130/COMMUNITIES_OF_PRACTICE_-_How_do_we_make_integration_practice_in_Europe.pdf

Istraživanje provedeno u međunarodnom partnerstvu pet organizacija civilnog društva iz Austrije, Hrvatske, Italije i Slovenije, aktivnih na području integracije. Partnerstvo je uspostavljeno na projektu financiranom iz Fonda za azil, migracije i integraciju (AMIF) EU-a, WELCOMM – Potpora integraciji državljana trećih zemalja kroz razvoj alata za učenje i suradnju za izgradnju uključive zajednice dobrodošlice, tijekom kojeg su razvijeni različiti alati za olakšavanje procesa integracije državljana trećih zemalja – pružanje informacija putem interneta, seminari za obuku te povezivanje stručnjaka i zajednice prakse. Razvijanje takvih alata svakako neke (one koji su u poziciji državljanina „prve zemlje”) stavlja u položaj moći spram onih koji su definirani kao „državljanini trećih zemalja”. Prihvaćamo li ga kao takvog ili koristimo mehanizam financiranja da ga propitujemo i osporavamo?

➤ **I diritti culturali nella Carta dei Diritti fondamentali dell'Unione Europea**

Sveučilište u Veroni, 2018.

https://www.politicheeuropee.gov.it/media/4440/univerona_i-diritti-culturali-nella-carta-dei-diritti-ue.pdf

➤ **Issues of Cultural Diversity, Migration, and Displacement in Teacher Education Programmes**

Daniel April, D'addio Anna, Kubacka Katarzyna, and Smith William, 2018.

<https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000266076>

Popratni dokument pripremljen za Globalno izvješće o praćenju obrazovanja za 2019.

➤ **Droits culturels: controverses et horizons d'action**

Baptiste Fuchs, Guillon Vincent, Jeandel Alice-Anne, Pignot Lisa, and Saez Jean-Pierre, 2017.

<https://www.observatoire-culture.net/publications/>

Zbirka članaka o mogućnostima djelovanja povezanih s kulturnim pravima. U ovom dokumentu možete pronaći intervjue s dionicima iz područja politike o provedbi kulturnih prava, iskustvima vezanim uz baštinu unutar zajednica (Hotel du Nord), muzejima (Museum of Immigration, Multaka) i sudjelovanju u kulturnom životu općenito. Možete pronaći i nekoliko teorijskih članaka o sjecištu kulturnih prava i ljudskih prava.

➤ **Pour une nouvelle culture de l'action publique - Une démarche d'observation et d'évaluation des politiques publiques au regard des droits culturels**

IIEDH, and Réseau culture 21, 2015.

https://droitsculturels.org/paideia4d/wp-content/uploads/sites/3/2015/09/paideiaA5_BATcouvplanchesbd.pdf

Proces promatranja i vrednovanja javnih politika u pogledu kulturnih prava.

► **Osservatorio diritti umani. La dimensione umana del patrimonio culturale nel diritto internazionale: identità e diritti culturali.**

Luigia Bersani, 2015.

<https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/Issues/CulturalRights/DestructionHeritage/NGOS/L.Bersani.pdf>

► **Diritti culturali: dalle convenzioni UNESCO all'ordinamento italiano**

Sveučilište Ca' Foscari, Venecija, 2015.

<https://edizionicafoscari.unive.it/media/pdf/books/978-88-6969-054-9/978-88-6969-054-9-ch-16.pdf>

► **France Is Our Mother Country**

ur. Panh Rithy, 2014.

<https://www.idfa.nl/en/film/11a1dbca-9cdf-46e5-a348-301481225ccf/france-is-our-mother-country/>

France is Our Mother Country je kombinirana lekcija iz povijesti i kinematografsko predavanje o reprezentaciji u kojoj Panh prikazuje kako su teritoriji, kulture i društva uništavani u ime slobode, jednakosti, bratstva i napretka. On kritički ispituje „čiste bratske namjere“ francuske domovine prema svojim kolonijama ponovnom montažom nijemih propagandnih filmova i njihovih međunaslova.

► **No Hate Speech Movement**

Ur. Vijeće Europe, 2013.

<https://www.youtube.com/watch?v=35rAykWyPrg>

No Hate Speech movement je kampanja protiv izražavanja govora mržnje na internetu u svim njegovim oblicima, uključujući one koji najviše pogađaju mlade.

► **Turbans, Hijabs and Other Differences: “Integration from below” and Irish Interculturalism. European Journal of Cultural Studies, 2012**

Ronit, Lentin, 2012.

https://www.researchgate.net/publication/254088473_Turbans_hijabs_and_other_differences_'Integration_from_below'_and_Irish_interculturalism

Ovaj kritički članak ocrta lakoću kojom je Republika Irska s javne artikulacije irskog rasizma tijekom Europske godine borbe protiv rasizma 1997. prešla na korištenje eufemizama kao što su interkulturalizam, transkulturalizam, integracija i kulturna raznolikost. U žurbi za raznolikošću, ti eufemizmi, korišteni bez teškoća tijekom irskog gospodarskog procvata, brišu političke pojmove poput rase i rasizma koje državni dionici ne žele čuti. Koristeći primjere rasijalizacije određenih populacija, u ovom članku se tvrdi da je gospodarska kriza dovela do nestanka integracijskih diskursa, jer su rasa, rasizam i imigracija postali tek nejasna sjećanja. Na pozadini mračnih figura migranata s turbanima i velom kao rasiziranog tropa irskog „rasizma bez rasizma“, u članku se tvrdi da kroz strategiju okupljanja udruga i mreža predvođenih migrantima, migranti, iako prisiljeni na odgovarajući državnički jezik, provode svoju vlastitu „integraciju odozdo“, čime integracija funkcionira na nove uzbudljive načine.

► **Razgradnja orijenta – razvoj i temeljni koncept postkolonijalne teorije, Essehist: časopis studenata povijesti i drugih društveno-humanističkih znanosti, Vol. 4 No. 4, 2012**

Zvonimir, Glavaš, 2012.

https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=272098

Članak o postkolonijalnoj teoriji.

➤ **Tekuća modernost**

Zygmunt Bauman, 2011.

<https://mvinfo.hr/knjiga/7553/tekuca-modernost>>

➤ **Déclarer Les Droits Culturels -
Commentaire de La Déclaration de Fribourg**

Patrice Meyer-Bisch, and Bidault Mylène, 2010.

<https://searchlibrary.ohchr.org/record/14106?ln=en>

Friburška deklaracija je kratak, gust i složen tekst. Ovaj komentar, objavljen 2010. godine, koji su izradili Mylène Bidault i Patrice Meyer-Bisch u raspravi s radnom skupinom, pojašnjava stajališta Skupine, naglašava određene rasprave koje su se vodile i otklanja nejasnoće koje bi se mogle pojaviti u bilo kojem trenutku.

➤ **Povratak u Reims**

Didier Eribon, 2009.

<https://www.theguardian.com/books/2018/aug/03/returning-to-reims-by-didier-eribon-review>

Memoari i promišljanja o individualnom i klasnom identitetu i silnicama koje nas drže zaključane u političkim ormarima. „Kad dobro razmislim, ne čini se pretjeranim ustvrditi da se moj izlazak iz seksualnog ormara, moja želja da preuzmem i potvrdim svoju homoseksualnost, unutar moje osobne putanje poklopio s mojim zatvaranjem u ono što bih mogao nazvati klasnim ormarom.“

➤ **Multikulturalizam**

Milan, Mesić, 2006.

<https://www.bib.irb.hr/461424>

➤ **Kulturalni studiji: ishodišta i problemi**

Dean Duda, 2002.

<https://www.croris.hr/crosbi/publikacija/knjiga/1725>

➤ **What We Owe to the Sans-Papiers**

Etienne Balibar, 1997.

<https://transversal.at/transversal/0313/balibar/en>

➤ **Amsterdam Global Village**

Ur. Johan van der Keuken, 1996.

<https://dafilms.com/film/14754-amsterdam-global-village>

Amsterdam Global Village objavljen je 1996. godine, četiri godine prije objavljivanja utjecajnog eseja politologa Paula Scheffera „The multicultural drama“, nakon čega je ton rasprave o imigracijama u Nizozemskoj postao mnogo oštrije. Van der Keuken nema ružičasti pogled na taj šarolik grad. Umjesto toga, on ga predstavlja onakvim kakvim ga je vidio u tom razdoblju, kao selo u kojem se okuplja cijeli svijet.

**Projekt je sufinansiran
kroz program Erasmus+**

